

Llengua Nacional Núm. 99

2n trimestre del 2017 – any XXVII 6 €

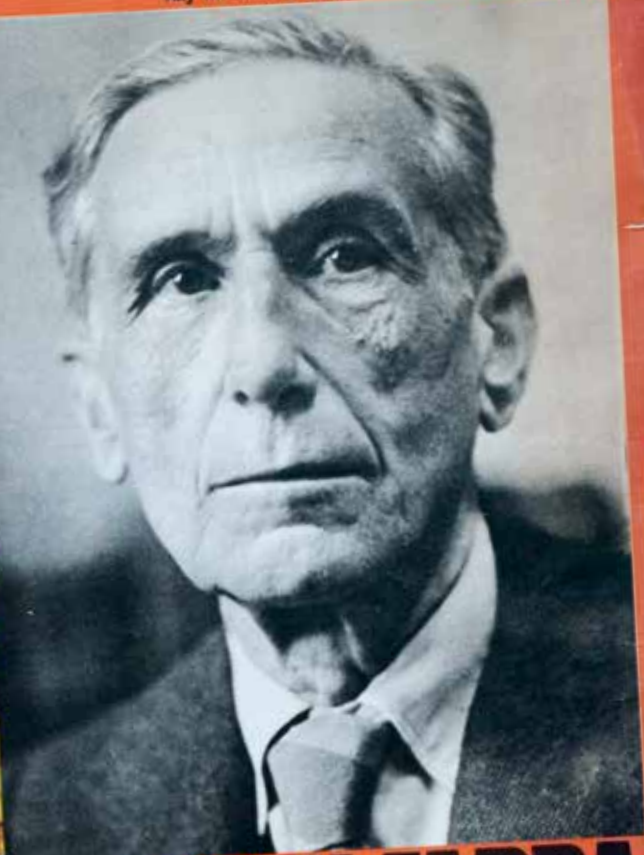

Acle

JA HI H

EN dedicar un co
quals denotem l'
exemplificat en les or
que encara no ho sap,
en primer lloc, tot i q
tra la possible confusió
verbi de temps ja, coi
com és ara el barcelon
rència és prou evident
què encapçalem aq
Allò sobre què sí e
que hem observat a se
gramatical la persona o
o l'existència de les qua
tingut ocasió de veure r
saben», «Hi han massa
En tots aquests casos ha
funció, la tercera perso
pronom hi, ha de revesti
nim, com a exemples de
pais. Només hi havia q
molts amics teus. No cr
diem, el pronom hi, en
clar, davant les formes d
com a verb auxiliar. Pot
següents: Hi han sembrat
(impersonal).
Per tot el que hem
aquestes formes imperson
forma corresponent del ca
a cas únic en tota la lle
formant part inseparable
moderna, en castellà, ha
l'atenció, doncs, és justam
en català, del pronom hi
ens ocupem, en temps altr
a cops: «Havia molta gen
disses». Aquestes oracions
de particularment greu, c
pensar, a despit d'influènc
oracions com les que hem
I assenyalem, finalment
del verb haver, seguides de
que devem també a la influ
veure-ho, «hi ha que fer

MONUMENT
A
POMPEU
FABRA,
A
PLANOLES,
OBRA
DE
SUBIRACHS

POMPEU FABRA
CENTENARI DEL MESTRE

10 pessetes

regular. Anàlogament, doncs, te
molts turistes i poca gent del
res casos semblants. Hi haurà
Notem que, a part d'això que
iques, pot coincidir sempre, és
ral del verb haver, quan actui
de comparar els dos exemples
mp) i Hi ha faves sembrades
un dels elements que integren
pronom adverbial hi. En la
atiu, hay, trobem també, com
ateix pronom, en estat fòssil,
altres temps, però, la llengua
Allò sobre què volem cridar
t d'algú, a prescindir també,
n exerceix la funció de què
atiu. Així, hom diu, o escriu,
ma de ferits», «Haurà corre
agrant, que podem qualificar
onar enèrgicament. Hem de
ndir mai del pronom hi en
aquestes formes impersonals
expressar el sentit d'obligació,
pressions com «hi havia que
«hi», han d'ésser rebutjades
que solen ésser construïdes
er-ho, (o s'ha de fer), caldrà

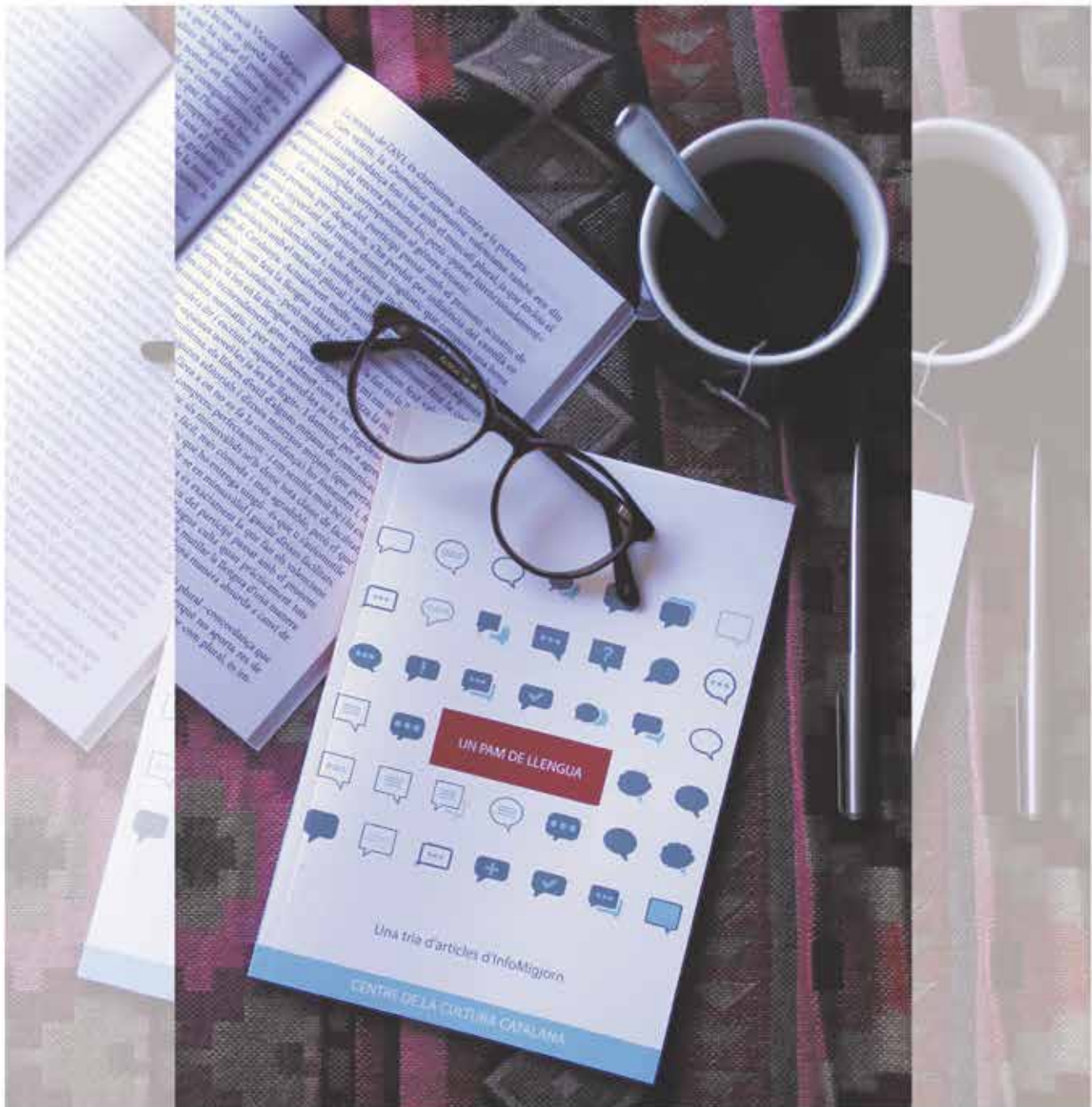
Penedès. — Com és ben
presenta, a cops, certes difi
mativa i per les accepcions
que el llenguatge parlat ha
innombrables matisos dels
minals que aquestes prepo
eu, però (un fragment del
el calze de la meva sang...
remissió dels pecats»), us
a una de les accepcions
simple per, o sigui que
esmentat com a correcte.
erim, és el de: Mirant a,
ot per Déu. Morir per la
er per la glòria. Cal reco
fonondre's amb el de des-
Mirant-ho bé, però, hem
ligués, con indiqueu., «la
ció a nosaltres». Caldria
o adequada no precisa el
ió diferent que no admeti
c, davant l'article definit,
ar-lo en lloc de la prepo
el Cel»), o raons de mè
star per la preposició en.
davant els articles defi-
què ens ha semblat ob-
enguatge escrit, en molts
reposició a.

Albert JANÉ

Comentaris lingüístics a la premsa
El llegat d'Albert Jané
Tele/estel, Patufet, Cavall Fort, Avui...
Parlem amb els pares del «Digui, digui...»

InfoMigjorn

Butlletí digital
sobre llengua
catalana

I ara, amb la subscripció a *InfoMigjorn*, us regalem un exemplar del recull dels millors articles publicats l'any 2016, *Un pam de llengua*, editat pel Centre de la Cultura Catalana d'Andorra i la Xarxa de Mots, amb pròleg de Pau Vidal.

Subscripcions: www.migjorn.cat/alta.php

Indiqueu-hi: oferta Llengua Nacional

www.migjorn.cat/infomigjorn.html

 /infomigjorn

infomigjorn@migjorn.cat

 /InfoMigjorn

Reconeixements

Enguany, ben d'hora (el 17 de gener) ja es va anunciar l'atorgament del Premi d'Honor de les Lletres Catalanes en la persona d'Isabel-Clara Simó, cinquena dona dels quaranta-nou premiats fins ara. Aquest guardó es concedeix, com és sabut, a una persona que, per la seva obra literària o científica en llengua catalana i per a seva importància i exemplaritat de la seva tasca intel·lectual, hagi contribuït de manera notable i continuada a la vida cultural dels Països Catalans. Certament que l'escriptora Isabel-Clara Simó (Alcoi, 1943) reuneix aquests requisits. L'acte institucional en el qual es féu el lliurament del premi tingué lloc el 20 de febrer al Palau de la Música Catalana de Barcelona. Des de LLENGUA NACIONAL felicitem aquesta escriptora compromesa.

L'1 de febrer va morir a Perpinyà l'escriptor Pere Verdguer, nascut a Banyoles en 1929 i exiliat i resident a la Catalunya del Nord des de 1939. Era conegut per les seves novel·les de ciència-ficció i per estar implicat en la preservació de la llengua i cultura catalanes en la seva regió de residència. Va fer treballs sobre dialectologia i literatura rossellonesa i fou fundador del Grup Rossellonès d'Estudis Catalans i de la Universitat Catalana d'Estiu. Era membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans i havia rebut la Creu de Sant Jordi (1983) i la medalla d'or de la Vila de Perpinyà (2016). Descansi en pau aquesta figura clau de la Catalunya del Nord.

El 27 de febrer la Plataforma per la Llengua va lliurar el IV Premi Martí Gasull. El va rebre la Comunitat Sikh de Catalunya en reconeixement del seu esforç per parlar i aprendre el català i fer de la llengua la principal eina per a la seva integració al país. La xarxa d'escoles La Bressola, que promou el català entre els infants a la Catalunya del Nord, i el Softcatalà, el referent del nostre idioma a internet, van ser finalistes. Per altra banda, l'escriptor, gramàtic i traductor Albert Jané (nascut a Barcelona en 1930 i actiu

consoci de Llengua Nacional) rebé el premi especial del jurat (ja s'hi fa referència detallada en un altre lloc d'aquesta revista). L'enhorabona a tots ells.

El 14 de març moria a Benissa (Marina Alta), a l'edat de vuitanta-nou anys, Bernat Capó, estudiós i propagador de la cultura popular al País Valencià. Reposi en pau.

El 22 del mateix mes finava, a l'edat de vuitanta-dos anys, Agustí Montal, que va ser president del Club de Futbol Barcelona entre 1969 i 1977 i que, a part de modernitzar el Barça, recuperà el catalanisme d'aquest club en els darrers anys del franquisme. Deixa un bon record al país.

El dia 5 de maig, el cantant Raimon va començar el seu cicle de dotze recitals de comiat, al Palau de la Música Catalana. Com ha dit l'escriptor Julià de Jòdar, «la tasca de Raimon ha sigut la de lligar tradició cultural, llengua i lluita per la llibertat en un discurs poètic i musical d'altíssima exigència i de gran abast popular». A ell vagi, doncs, una vegada més (perquè ja ens hem referit a Raimon en altres ocasions) el nostre reconeixement.

Finalment, deixeu-nos dir que el dia 20 de maig, a Pallejà, el Secretariat Nacional de la Coordinadora d'Associacions per la Llengua Catalana (CAL) va guardonar la nostra entitat en el marc dels XVI Premis Nacionals Joan Coromines per la nostra «tasca de divulgació i defensa dels valors de la llengua catalana i l'impuls per al seu bon ús i coneixement». No cal dir com ens en congratulem, alhora que agraïm a la CAL un gest tan generós.

Que tots aquests reconeixements i bons exemples ens estimulin a tots els ciutadans dels Països Catalans a treballar per la llengua, la cultura i el país. ■

Llengua Nacional 99

Editorial

Reconeixements..... 3

Divulgació

- Els comentaris lingüístics a la premsa escrita. Albert Jané.....5
- Un alt mestratge en una tramesa mensual. Joaquim Arenas9
- «El llenguatge» (1976-1985), d'Albert Jané a l'Avui. Daniel Casals.....10
- *Cavall Fort*, una revista, un índex i molts records. Núria Vilà.....12
- «Mots al vent». David Cuscó.....15
- «Català amb nosaltres». Narcís Garolera16

Crònica

- Albert Jané, una vida barrufada al català. Mireia Plana.....17
- El Manifest KOINÉ, un any després. Joaquim Arenas18
- La llengua i la literatura a les aules. Montserrat Villagrasa19

Opinió

- Més enllà de la gramàtica. Pere Grau21

Denúncia

- L'ombra de l'accent. Associació «ENRAONEM».....22
- Entrebanca a la normalització lingüística. Pere Ortís23

Fonètica

- Qüestió d'accents. Ramon Torrents.....25

Lèxic

- «Portada», «coberta» i derivats. Pere Martí i Bertran26

Sintaxi

- Reflexius espuris. Jaume Medina.....27
- Ús del pretèrit en períodes temporals. Carles Riera29

Militància

- Les entitats que lluiten per la llengua catalana (1). Rafel Castellanos32

Països Catalans

- El Correllengua 2017. Jaume Marfany33

Entrevista

- «Digui, digui...». Mercè Espuny.....34
- Enric Frigola. Àlex Gutiérrez40

Ressenya

- Tres amics ben diferents. Andreu Salom.....42
- Cent anys de normes ortogràfiques. Ramon Torrents43
- Encertada divulgació. Josep Ruaix45
- Una contribució necessària. Ramon Torrents.....46

«Per més bona voluntat i per estudi personal que hi poséssim, nosaltres no teníem temps, ni teníem suficient bagatge científic, per a resoldre tot el que ha resolt Pompeu Fabra en la seva obra monumental, fruit de trenta anys de treball. Es necessitava un home del seu gust, de la seva finor i de la seva ciència, que raonats tots els problemes filològics i els resol d'una manera responsable, i justificada per arguments, en els quals sempre la ciència i la vida natural de l'idioma es mantenen en un equilibri perfecte.»

Josep M. de Sagarra

**Llengua
Nacional**

PUBLICACIÓ I ADMINISTRACIÓ

Associació Llengua Nacional
Registre d'Associacions núm. 12.842
Dipòsit Legal: B-35574-91
ISSN: 1695-1697

ADREÇA POSTAL

C. de Sant Pere Més Alt, 25
08003 BARCELONA
info@languanacional.cat
www.languanacional.cat
[@LlenguaNacional](https://twitter.com/LlenguaNacional)
[Revista Llengua Nacional](https://www.facebook.com/RevistaLlenguaNacional)

DIRECCIÓ

Mercè Espuny i Pujol
direccio@languanacional.cat

CONSELL ASSESSOR

Alícia Arnau, Gabriel Bibiloni, Abel Carretero, David Casellas, Francesc Esteve, Josep Ferrer i Ferrer, Marcel Fité, Albert Jané, Bernat Joan, Joan-Carles Martí, Maria J. Navarro, Víctor Pallàs, Carles Riera, Josep Ruaix, Marc Sangles, Jordi Solé i Camardons.

PORTADA

Número 79 de *Tele/estel*, dedicat a Pompeu Fabra.
Autor: RAMON FUGUET

Llengua Nacional és membre de l'APPEC i té el suport de Generalitat de Catalunya

Departament de la Presidència

Aquest monogràfic ha estat possible gràcies al projecte de recerca FF12016-80191-P (AEI/FEDER, UE).

La redacció no s'identifica necessàriament amb les opinions expressades en els articles publicats.

Els comentaris lingüístics a la premsa escrita

Albert Jané

Institut d'Estudis Catalans

Com és ben sabut, les *Converses filològiques* de Pompeu Fabra, publicades a la premsa de Barcelona partir de 1919, constitueixen el gran precedent, el referent indiscutible de totes les seccions aparegudes en diaris, revistes i altres publicacions, destinades a comentar problemes i aspectes diversos de la llengua catalana, normalment, però no exclusivament, amb un propòsit clarament normatiu. Després de Fabra, les col·laboracions d'aquest caràcter han estat prou nombroses, i fer-ne un inventari exhaustiu (sempre s'ha de dir, en aquests casos, intencionadament exhaustiu) ha d'exigir un esforç i una capacitat de treball de molta consideració. Un cert nombre d'aquestes col·laboracions han estat després aplegades en volums; d'altres, en canvi, no han conegut aquesta destinació final i cal anar a les hemeroteques si un en vol tenir un coneixement concret.

En el llibre de Joan Solà *Del català incorrecte al català correcte. Història dels criteris de correcció lingüística*, publicat l'any 1977, doncs ara fa quaranta anys (Edicions 62, Llibres a l'abast, Barcelona), hi ha una informació marcadament crítica sobre la gairebé totalitat de les seccions d'orientació lingüística aparegudes, fins aleshores, a la nostra premsa i en d'altres publicacions periòdiques. El llibre de Joan Solà continua essent una obra de referència indispensable per a l'estudi d'aquest aspecte de la història de la llengua catalana.

Dediquem el present treball a donar compte de les seccions sobre llenguatge aparegudes a les publicacions *Bloc Maragall*, *Tele/estel*, *Patufet* i *Ara*, en un període de temps que va de 1964 a 1987.

BLOC MARAGALL

L'any 1960 era encara molt difícil obtenir un permís per a l'edició d'una publicació en llengua catalana que tingués un caràcter periòdic, regular. El singular editor, alhora poeta, gramàtic i assagista, Miquel Arimany, de bona i persistent memòria, ja havia demostrat la seva capacitat de maniobra amb la publicació de la revista

literària *El Pont*. Sembla que la seva periodicitat certament irregular, com si es tractés no d'una revista sinó d'una miscel·lània, va ser el que li va permetre superar aquell difícil escull administratiu. I com que el 1960 s'esqueia el centenari del naixement del poeta Joan Maragall, que va ser objecte d'una commemoració oficial, l'hàbil Arimany va aconseguir el permís imprescindible per a la publicació d'un calendari de full diari, de tanta tradició a casa nostra: en una cara del full hi havia el dia del mes i de la setmana, amb tota la informació astronòmica complementària, i en l'altra, un text de caràcter variat: un poema breu, un acudit, una anècdota, una endevinalla, una recepta culinària... En aquest cas, aquest contingut era solament de textos de Maragall, poemes i fragments d'articles, alguns d'ells en castellà, cosa que va servir a Arimany per a presentar el bloc com una publicació bilingüe. L'any següent, el contingut del bloc ja era més normal i monolingüe, i sembla que Arimany va aconseguir el necessari permís adduint el precedent.

A partir de l'any 1964 el *Bloc Maragall* va enriquir el seu contingut amb la publicació periòdica, cada dimecres, de comentaris sobre aspectes diversos de la llengua catalana que signava el professor Jaume Vallcorba i Rocosa. Eren notes més aviat breus, de caràcter bàsicament didàctic, amb una alternança, com és habitual en aquesta mena de textos, dels simples recordatoris de la normativa establerta, tant gramatical com lèxica, especialment d'aquells casos objecte d'una vulneració habitual o freqüent, amb les aportacions més originals, fruit d'un estudi aprofundit de la llengua per part de l'autor, que en cap cas no contradeien la normativa sinó que la complementaven. Entre aquestes aportacions cal evidentment destacar les observacions de Vallcorba sobre la distribució dels verbs *ésser* i *estar*, que, com se sap, va ser un dels temes en què més va excel·lir, així com sobre la distinció bàsica entre el complement determinatiu i el complement partitiu, de la qual va treure tant de rendiment. No hi falten diversos comentaris sobre aspectes psicològics del llenguatge, tema que havia estat també objecte dels estudis i les reflexions de Jaume Vallcorba.

D'altra banda, algunes de les seves notes tenen forma de lliçó, amb exercicis que proposa a la competència dels seus lectors.

Una selecció d'aquests textos de Vallcorba va ser aplegada l'any 1978 en el volum *Punts essencials de català en lliçons breus. Selecció dels textos lingüístics i gramaticals inserits als Blocs Maragall de 1954 a 1978*, publicat en una de les múltiples col·leccions del mateix Miquel Arimany i amb un pròleg de l'editor. D'altra banda, el contingut d'aquest volum ha estat recollit en el Volum I de l'*Obra gramatical i lingüística completa* de Jaume Vallcorba, aparegut al cap de molt poc de la defunció de l'autor (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2010), i s'ha previst la publicació de la resta dels seus articles en el Volum III, d'aparició imminent.

TELE/ESTEL

El setmanari *Tele/estel* va començar a sortir, a Barcelona, el mes de juliol de 1966. Era la primera publicació periòdica regular escrita en català, i que no comptava amb l'aixopluc de cap institució, que aconseguia el necessari permís administratiu des de l'any 1939. L'empresa editora havia dut a terme un intent anterior, concretament el 1964, que no havia reeixit. En el contingut de la revista havien previst una secció d'orientació lingüística, que havien encarregat al prestigiós lingüista, esperantista i pedagog Delfí Dalmau, el qual els va lliurar tot seguit un primer article que havia d'iniciar la seva secció setmanal, que va denominar «Aclariments lingüístics» i que era el títol d'un llibre seu que havia aparegut no feia gaire dins la col·lecció «Panorama actual de les idees», de l'editor Rafael Dalmau, però com que no es va aconseguir el permís, l'article havia quedat inèdit. I quan al cap d'un parell d'anys es va obtenir el permís per a la publicació de *Tele/estel*, ja en feia un que el senyor Dalmau era mort. El seu article, però, va ser publicat en el número 1 de la revista i el seu director va proposar la

continuació de la secció al gendre de Delfí Dalmau, Josep Ibàñez Senserrich, casat amb la seva filla Maria Eugènia. Josep Ibàñez feia classes de català des de feia uns quants anys, seguint les directrius de Joan Triadú, havia obtingut el títol de professor de grau mitjà atorgat per la JAEC i era un dels autors de la gramàtica *Signe*, publicada el 1962. Va acceptar l'encàrrec i va mantenir la secció, amb el mateix títol, «Aclariments lingüístics», durant un any, amb una rigorosa periodicitat setmanal.

Els articles de Josep Ibàñez no eren notes breus sinó d'una extensió considerable, superior, potser, a la de tots els seus precedents. El seu caràcter era eminentment divulgatiu, amb una subjecció absoluta a la normativa oficial, però no deixava de tractar punts inèdits com a reflex inevitable del pas del temps. I, especialment, es pot afirmar que tenia una audiència neta superior a la que podien haver tingut les seccions anàlogues aparegudes en altres publicacions des de 1939. Això li va valer una correspondència nombrosa, de lectors que li feien consultes i li exposaven els seus dubtes sobre qüestions de correcció lingüística. Josep Ibàñez va procurar atendre tant com va poder aquestes consultes, i en nombroses ocasions va sol·licitar l'assessorament de les nostres autoritats lingüístiques, concretament de Ramon Aramon i Serra i de Francesc de Borja Moll, tots dos membres de la Secció Filològica, que van valorar molt positivament la feina de Josep Ibàñez. Recentment, els professors Daniel Casals i Neus Faura, de la Universitat Autònoma de Barcelona, han publicat a la revista *Estudis Romànics* (Volum XXXVII, pp. 85-113) un extens i documentat treball sobre la personalitat i l'obra de Josep Ibàñez i Senserrich, centrat especialment en la seva col·laboració a la revista *Tele/estel*. D'altra banda, els seus articles no han pogut ésser aplegats en volum. Ibàñez els va oferir a Joan Agut, director d'Editorial Barcanova, justament quan aquest acabava de cessar en aquell càrrec, i l'intent, doncs, va resultar infructuós.

Josep Ibàñez, a més de professor de català, era, bàsicament, un informàtic de punta, en una època en què la informàtica començava a tenir, en la nostra societat, el paper tan preponderant que des de fa un quant temps tots li reconeixem. Això el va dur, més endavant, a ocupar el càrrec de director general dels Serveis d'Informàtica de la Generalitat de Catalunya. En l'època de què parlem, ocupava un càrrec de molta responsabilitat en l'empresa privada, que li exigia plena dedicació. Això va fer que la col·laboració a la revista *Tele/estel*, amb l'obligació ineludible d'escriure un article setmanal, un article que no es podia resoldre en qualsevol banalitat i en què no es podien fer afirmacions improvisades, li resultés una servitud massa feixuga

i em va proposar de substituir-lo. Val a dir que en aquella època la meva activitat professional es relacionava d'una manera o d'una altra amb el conreu escrit de la llengua i, per tant, estava en condicions més favorables per a assumir aquella responsabilitat. Per tant, no vaig vacil·lar a acceptar la proposta del meu amic i, per part de la direcció de la revista, no hi va haver cap inconvenient. Recordo que el director, el veterà periodista Andreu Avel·lí Artís, que havia popularitzat el pseudònim *Sempronio*, va expressar la lleu temença que potser el públic lector del setmanari donaria a aquell canvi una interpretació errònia, de caràcter negatiu, però quan li vaig explicar la relació existent entre Josep Ibàñez i jo, com a coautors, entre altres coses, de la gramàtica *Signe*, el bon senyor va quedar del tot tranquil. Val a dir que tot el temps que va durar la meva col·laboració, fins a la desaparició definitiva del setmanari, no s'hi va interferir mai, i vaig escriure sempre amb una llibertat total, sense traves ni objeccions de cap mena.

El propòsit deliberat de relacionar els meus articles amb algun aspecte de l'actualitat i el de procurar proposar, per poc possible que fos, solucions que no fossin detonants ni insòlites per als defectes de llenguatge que calia combatre, van ser les idees guiadores dels meus articles a *Tele/estel* i que he mantingut en col·laboracions posteriors. Calia posar en relleu, en suma, que l'expressió correcta de la nostra llengua no havia de ser necessàriament, com sovint pretenen, tal com deia Carles Riba, «certs ignorants o, pitjor, certs malèvols», artificiosa, encarcerada, arcaïtzant i fins i tot difícilment intel·ligible. Una solució òptima per a remeiar una forma de llenguatge inacceptable és aquella que resulta totalment familiar a l'usuari. Com a mostra de connexió amb l'actualitat del moment recordo que l'estrena d'una obra de Pirandello amb un títol que contenia una incorrecció, *Aquesta nit improvitzem*, per *improvisem*, em va servir per a parlar de la forma correcta dels verbs obtinguts de formes nominals com *improvís*, *matís* i *tamís*, sense la intervenció del sufix *-itzar*.

La revista *Tele/estel* va desaparèixer l'any 1970, després d'una suspensió temporal l'estiu de l'any anterior. Encara que no es vol que sigui dit, tinc la convicció que la causa de la seva desaparició va ser la injusta desafecció dels lectors. Jo hi vaig mantenir la meva col·laboració fins a l'últim número. Posteriorment, per iniciativa del benemèrit editor Josep Maria de Casacuberta, el conjunt dels meus articles van ser publicats a la «Col·lecció Popular Barcino», cosa que he de confessar que va ser per a mi un motiu de satisfacció, amb un pròleg molt generós que dec a l'amistat amb què em va honorar el gran escriptor Joan Oliver.

PATUFET

La famosa revista infantil *En Patufet*, liderada per l'inoblidable Josep M. Folch i Torres, va deixar d'aparèixer, fulminada inexorablement per la vandàlica fúria espanyola d'aquell moment, el mes de gener de 1939. Van haver de passar gairebé trenta anys perquè pogués tornar a aparèixer, amb el nom lleugerament alterat, sense l'article personal, a causa, sembla, d'un error administratiu. El fet és que el 6 de desembre de 1968, *Patufet* sortia a tots els quioscos de Catalunya amb un èxit de vendes realment excepcional. Desgraciadament, aquest èxit inicial no es va mantenir i, per causes que han estat llargament debatudes i analitzades (el pas del temps, la indefinició del públic al qual la revista anava adreçada...), les vendes van baixar fins a un extrem insostenible i *Patufet* va desaparèixer definitivament el mes de juny de 1973.

El conegut escriptor Josep Miracle i Montserrat va publicar durant tota aquesta etapa de la revista una pàgina d'orientació lingüística que es deia «La Nuri també en vol saber». Josep Miracle havia conreat amb eficàcia tots els gèneres literaris. Era l'autor de diverses biografies, entre les quals destacaven les de Jacint Verdaguer, Àngel Guimerà, Pompeu Fabra i Josep Maria Folch i Torres. En el camp de la llengua, havia col·laborat directament amb Pompeu Fabra en la redacció del *Diccionari general de la llengua catalana*, del qual, posteriorment, va revisar la quarta edició, havia publicat una *Gramàtica catalana* de caràcter eminentment didàctic, repetidament reeditada, i, encara, anys més tard va elaborar diversos

repertoris lexicogràfics. Per tot plegat, era, sens dubte, la persona més idònia per a fer-se càrrec d'una secció destinada a donar orientacions sobre l'ús correcte de la llengua a un públic de nois i noies.

A fi de connectar amb els joves lectors de la revista, Josep Miracle va adoptar la forma epistolar. Els seus articles eren com cartes adreçades a una corresponent imaginària, la Nuri, de la qual resolia els dubtes gramaticals o de lèxic que aquesta li plantejava, i, especialment, comentava i esmenava les incorreccions lingüístiques que havia detectat en les suposades cartes que rebia de la nena. En els primers números el text apareixia sense il·lustració, cosa que el feia certament poc atractiu, però aquesta deficiència es va corregir quan el dibuixant Joan Puig va intervenir en la revista. Sembla que la secció va ser prou llegida, però més aviat per gent gran que no pas pels lectors joves als quals, en teoria, anava adreçada la revista. Cal convenir, d'altra banda, que el text era més aviat discursiu, amb moltes consideracions marginals.

Cal suposar que aquests textos de Josep Miracle no han estat recollits en volum. En tot cas, no en tenim pas notícia. D'altra banda, no n'hi ha cap referència en el llibre esmentat de Joan Solà, tot i que la publicació dels textos és immediatament anterior a la del llibre. És molt probable que Solà no n'hagués arribat a tenir coneixement.

ARA

No és pas qüestió del diari que surt regularment des de fa uns quants anys, sinó d'una revista de vida efímera que va aparèixer setmanalment durant el primer trimestre de l'any 1987. El promotor de la revista va ser l'editor Joan Agut, aleshores director d'Editorial Barcanova, que hi va associar Counterfort, l'agència de publicitat de l'editorial, de l'estructura empresarial de la qual es va beneficiar. La idea era de fer una revista en llengua catalana basada, essencialment, en la informació detallada dels programes de televisió i de ràdio de les emissores catalanes, semblantment a les que ja hi havia, i hi deu continuar havent, en llengua castellana. Una informació heteròclita sobre temes diversos (entrevistes, gastronomia, modes, grafologia, entreteniments, etc.), que, presumiblement, havia d'interessar un nombrós públic popular, completava el contingut de la revista.

No hi faltava una secció de temes de llenguatge, destinada no solament a corregir formes incorrectes més o menys habituals, sinó també a potenciar maneres de dir castisses, populars i genuïnes. La secció es deia «Racó de l'idioma», i Joan Agut me la va encarregar a

mi. Els textos eren brevíssims, amb una il·lustració que ocupava molt més espai, amb la pretensió lògica que incités a la seva lectura. Per la meua part vaig procurar que aquells textos fossin àgils i amens, desproveïts de tota mena d'artifici, aptes per a la fàcil comprensió d'un públic majoritari. El fet és, però, que, com en el cas de tants altres intents anàlegs, la revista no va aconseguir captar tot el públic que calia i va haver d'interrompre la publicació al cap de tres mesos encara no.

Els meus textos eren tan breus que em puc permetre de reproduir-ne un de sencer, un que duia per títol *Quin un!*: «S'imaginem, senyores i senyors, quin efecte que faria que algú —un catalanoparlant, és clar—, parlant en castellà, digués: “¡Que uno, Pedro!”, “¡Que otra, Josefina!”? Li dirien ase, ruc, ignorant, analfabet, llanut i aixafaterrossos. Potser ho anirien a dir i tot al ministeri fiscal, a veure si hi trobava indicis de delictes. En canvi, són molts els catalans que diuen “Vaia un, en Pere!”, “Vaia una altra, la Josefina!”, i no sembla que ningú hi tingui res a dir. Doncs, mirin-s'ho com vulguin, però és ben bé el mateix. Però a l'inrevés, és clar. En català s'ha de dir *Quin un, en Pere!*, *Quina altra, la Josefina!*»

EL RACÓ DE L'IDIOMA

S'imaginem, senyores i senyors, quin efecte que faria que algú —un catalanoparlant, és clar—, parlant en castellà, digués: “¡Que uno, Pedro!”, “¡Que otra, Josefina!”? Li dirien ase, ruc, ignorant, analfabet, llanut i aixafaterrossos. Potser ho anirien a dir i tot al

ministeri fiscal, a veure si hi trobava indicis de delictes. En canvi, són molts els catalans que diuen “Vaia un, en Pere!”, “Vaia una altra, la Josefina!”, i no sembla que ningú hi tingui res a dir. Doncs, mirin-s'ho com vulguin, però és ben bé el mateix. Però a l'inrevés, és clar. En català s'ha de

dir *Quin un, en Pere!*, *Quina altra, la Josefina!*

Albert Jané

Un alt mestratge en una tramesa mensual

Joaquim Arenas i Sampera

Cal recordar que Òmnium Cultural, creat en 1961 per uns emprenedors amb poder econòmic, convicció patriòtica i esperit operatiu, es va establir com a associació tenint com a referent en gran part l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Es proposaven d'emprendre una revolució pacífica per defensar la llengua i la cultura catalanes enfront de les escomeses del règim feixista que volia anorrear la cultura i la llengua dels catalans.

L'endemà mateix de la fundació d'Òmnium Cultural, com un acte de fidelitat a aquesta voluntat, es va crear la Junta Assessora per als Estudis del Català (JAEC) per a cobrir els aspectes de tot ordre que demanava la creixent sol·licitud de classes de català que de bon començament va emparar l'associació creada. Érem en l'any 1961, exactament el dia 12 de juliol, a part de dispensar certificats o títols de professors de català, a fi de formar-ne un col·lectiu organitzat amb suficiència docent avalada, també hi havia la voluntat de proporcionar una formació continuada al professorat. S'originaren dues comissions dins la Junta Assessora incorporada a Òmnium mateix: la Comissió Delegada d'Ensenyament per a atendre les proves, els certificats i l'organització dels cursos i el Seminari de Millorament per a proporcionar suport a la qualitat de la docència de la llengua i la informació convenient. L'any 1967, la JAEC comptava amb 77 professors.

En 1965 el Seminari de Millorament va iniciar, bé que modestament, una publicació per als professors —tres fulls adreçats en forma de carta—. Eren temes lingüístics i notes informatives. Les encapçalava el Centre d'Estudis Francesc Eiximenis, associació de caire religiós en la qual s'aixoplugà Òmnium quan la seva seu i la mateixa associació foren clausurades governativament. Aquests modestos fulls esdevenen en 1968 el Butlletí Interior dels Seminaris de la Delegació d'Ensenyament Català. Havia nascut, doncs, en forma de circular i posterior butlletí, el que esdevindria, l'any 1984, la revista *Escola Catalana*.

El mestratge que transmeté des dels seus inicis i en totes les seves èpoques —circular, 1967-1968; butlletí,

1969-1975; Butlletí amb subtitulació *Escola Catalana*, 1976-2013— fou d'una qualitat extraordinària i alhora valenta. Va ser la publicació més antiga dels Països Catalans en temes de l'idioma i d'escola catalana en llengua i continguts adreçada a professors, mestres i pedagogs. La primera també després de la Guerra Civil del 36-39.

Joan Triadú, que en va ser el primer director els anys 1967 i 1968, va redactar diversos escrits com a editorials del Butlletí, amb orientacions de caire didàctic i de planificació del funcionament general, de la JAEC, i articles diversos de caire lingüístic.

Aquesta publicació comptà igualment amb lingüistes de volada extraordinària, com Manuel Miquel i Planas i Jaume Vallcorba i Rocosa, el primer dels quals, ultra dirigir la publicació en els períodes segon i tercer, redactà, des del començ, les seccions «Ho sabíeu?», «Paraules al vent», «Florilegi» i va escriure nombrosos articles de tema lingüístic, molts dels quals han fet història.

A partir de l'any 68, Jaume Vallcorba hi començarà a publicar una sèrie d'articles sobre l'ús dels verbs *ésser* i *estar*. Però ja des de l'any 70 també assumeix la redacció, en forma de text sense signar (és a dir, com a editorial), de la secció «Davantal», en què fa importants reflexions sobre sociolingüística, sobre genuïnitat i interferència i àdhuc sobre psicolingüística. Altres col·laboradors foren Josep Ruaix, Isidre Illa, Carles Domingo (aquest amb la secció «Els noms del relleu»), etc.

Per concloure, cal remarcar que, al llarg dels anys d'història, *Escola Catalana* ha estat dirigida per Joan Triadú, Manuel Miquel i Planas, Joan Carreras, Josep Varela, Ernest Sabater, Carme Alcoverro i Joan Badia.

A partir de l'any 1984, com hem dit, el butlletí es modernitza i renova convertint-se en una revista adreçada a mestres i pedagogs que promociona i informa durant anys un model d'escola catalana en llengua i continguts. Al llarg del temps ha estat una revista que s'ha sabut adaptar a les diferents necessitats escolars derivades

de les circumstàncies del moment. El butlletí i posterior revista van ser durant molts anys, gairebé cinquanta, una guia i font d'informació lingüística i didàctica, aportant, cada mes, fitxes d'informació tècnica per a ús a les classes. El darrer número aparegut va ser el 479, l'any 2013. Aquesta revista d'Òmnium Cultural destaca entre les publicacions periòdiques catalanes per la durada, la regularitat en l'edició i la capacitat d'adaptació en totes les èpoques que ha viscut i pel servei realitzat

a la societat catalana. Costa d'entendre que Òmnium Cultural hagi deixat de publicar una eina que havia demostrat ser valuosa per a l'escola i per als estudiosos de la llengua i a més que havia estat la primera en el temps a tractar amb qualitat i rigor temes de llengua, qüestions d'escola, constituint-se en portaveu del model educatiu català, concebut i promogut en ple franquisme per la mateixa Delegació d'Ensenyament del Català, avui també desapareguda, d'Òmnium Cultural. |

«El llenguatge» (1976-1985), d'Albert Jané, a l'Avui

Daniel Casals i Martorell

Universitat Autònoma de Barcelona

L'escriptor, traductor i gramàtic Albert Jané i Riera disposa d'una trajectòria dilatada dedicada a l'extensió social de la norma lingüística a la premsa. Conscient del seu abast i de la funció instructora que pot exercir, és autor d'un corpus nombrós d'articles sobre la llengua catalana per a diferents publicacions. Va prendre el relleu al seu amic Josep Ibàñez Senserrich com a autor, entre 1967 i 1970, dels «Aclariments lingüístics» del setmanari cultural en català *Tele/estel*, ha escrit i escriu comentaris lingüístics per a la revista *Cavall Fort* i actualment publica estudis a *Llengua Nacional*.

A aquesta llista s'hi ha d'afegir l'*Avui*, el primer diari escrit íntegrament en català després de la Guerra Civil. Josep Faulí, el seu director inicial, va proposar a Albert Jané d'encarregar-se de la secció de correcció del nou rotatiu i també de publicar-hi un espai sobre la llengua. Per la dedicació a la revista infantil i juvenil *Cavall Fort*, de la qual esdevindria director a partir de 1979, Jané va declinar la primera proposta però va acceptar la segona.

La columna «El llenguatge» es va publicar entre la sortida de l'*Avui*, el 23 d'abril de 1976 («Les paraules adients»), i el 21 d'abril de 1985 («El nostre comiat»). Van ser nou anys d'escriure un article diari de dimarts a diumenge (els dilluns, fins al 1983, només sortia la *Hoja del Lunes*). Durant aquest període van veure la llum dos mil set-cents quaranta-un textos, que es

poden localitzar digitalitzats al web de l'Institut d'Estudis Catalans. Amb el subtítol *Problemes i aspectes d'avui*, els primers vuit-cents, a més, es van aplegar, entre 1977 i 1980, en quatre volums de l'editorial Edhasa.

«El llenguatge» s'inseria a la primera plana del diari com a mostra de la importància que l'*Avui* atorgava a la llengua, amb la qual, en paraules de Faulí al pròleg del primer volum de l'aplec, «ens proclamem com a poble diferenciat». Els textos de Jané s'adreçaven a lectors adults interessats per la llengua catalana que en tenien nocions, però que no l'havien pogut aprendre a l'escola. S'interessaven, sobretot, per aspectes triats per l'autor, per bé que també n'hi havia de suggerits pels lectors («...un lector amic, de qui només sabem les inicials, voldria que rebutgéssim la forma *canalla...*»).

Aquesta secció pretenia bandejar usos incorrectes arrelats en el llenguatge oral i escrit a causa de la interferència del castellà, i subministrar als lectors alternatives genuïnes i admeses. La columna va reeixir entre el públic perquè va rebre «una bona colla» de cartes, una part de les quals van ser contestades privadament i d'altres ho van ser públicament.

http://taller.iec.cat/filologica/jane_index.asp

Els articles tractaven qüestions internes del sistema lingüístic i també d'externes. Entre les primeres —i majoritàries— n'hi havia d'ortografia i de gramàtica. Jané hi defugia el nivell elemental, perquè no n'«havia de treure profit ningú disposat a llegir-nos». Per exemple, sobre ortografia va dedicar textos a la dièresi, als accents incorrectes, i a la *m* i la *n* geminades; sobre morfologia, als infixos i al possessiu *llur*, i sobre sintaxi, a la tria del complement de certs verbs (*telefonar-li*), al gerundi amb valor copulatiu, a les preposicions *per*, *per a*, *en* i *amb*, a l'ús pronominal incorrecte de *caure's* o *callar-se*, i als pronoms relatius, entre d'altres. A més dels topònims i antropònims, el lèxic comú també hi va tenir cabuda: la distinció de significats (*nomenar* i *anomenar*, *ordres* i *ordes*), expressions i frases fetes nostrades (*passar per l'adreçador*) i els anglicismes en són tres exemples.

Com la majoria de seccions precedents, «El llenguatge» va difondre la normativa establerta per l'Institut d'Estudis Catalans. Entre els textos que ho testimonien n'hi ha un que anunciava les novetats del *Diccionari general de la llengua catalana*. Alguns articles partien d'usos incorrectes (*sovint* com a adjectiu, *basta* com a interjecció, *degut a* com a nexa causal, *enfermetat*) i significats no admesos (com *geografia* amb el sentit de 'territori'), i oferien alternatives genuïnes. Tanmateix, aquesta secció estava al cas del grau de vitalitat dels usos normatius, per exemple de *deure* amb el sentit d'obligació o necessitat («...tant la llengua parlada com els escriptors moderns han anat abandonant aquest ús...»), i de l'arribada de noves solucions no admeses («Fins no fa gaire, en el parlar de Barcelona, aquesta forma [*lis*] era totalment desconeguda»).

Així mateix, Jané va escriure sobre qüestions externes. En són tres mostres un article dedicat a la revisió dels textos, un altre a l'elaboració d'auques, i un tercer a l'origen i formació del català, que es va publicar en una versió reduïda a l'*Avui* i en la completa com a primer article del segon volum de l'aplec.

Aquesta columna està escrita en un estil planer i sense gaires termes que puguin complicar-ne la comprensió. Els títols són breus i suggerents: exemples del tema tractat («Quant trigaran?»), expressions o frases fetes («Sortir amb un ciri trencat»), fragments amb errors («Un blanc o un negre» per *Un de blanc i un de negre*), citacions històriques («Tornarem a lluitar») o eslògans («Pel poble i per al poble»). La norma s'hi presenta expositivament («...aquests verbs talment com *escriure* demanen un complement indirecte...») o prescriptivament («...és imprescindible no deixar-se aquesta preposició...»), i amb el recurs a l'autoritat de gramàtics com Pompeu Fabra i d'obres com el *Diccionari general de la llengua catalana*, entre d'altres. Per a les alternatives, els articles adopten un to d'invitació («...en català disposem de recursos propis...») i, en algunes ocasions, introdueixen judicis («Una actitud, molt lamentable i molt nociva, que hem observat en alguns catalanoparlants...»).

«El llenguatge», d'Albert Jané, va mantenir la tradició de la premsa de difondre socialment la norma lingüística i va ajudar a formar-hi els lectors mentre el país recuperava l'ensenyament oficial del català. |

EL LLENGUATGE

Les paraules adients

En una festa de final de curs, es pot escaure que el director del centre acadèmic on té lloc hi pronuncii unes paraules adients. Cal entendre, naturalment, que són paraules adients amb l'acte que se celebra. També podríem dir que un individu porta un vestit molt bonic i un barret adient. Es a dir, un barret adient amb el vestit. Perquè adient vol dir que s'adiu, que harmonitza una cosa amb una altra. La paraula adient sempre ha d'establir, doncs, una relació entre dues coses, entre la cosa a la qual l'apliquem i aquella a la qual s'ha d'entendre que es refereix.

Avui, adient —que algú escriu, incorrectament, «adient»— es fa servir força. El seu ús s'ha anat introduint en la llengua escrita i en el llenguatge declamatori —el que s'utilitza en al·locucions, parlaments i intervencions públiques. Sembla una mica com si es tractés d'un recurs de l'expressió acabat d'aprendre, apte per a embellir un passatge del discurs destinat a fer efecte. I se'n parla, així, de paraules adients, de llibres adients i de cançons adients. Però resulta que algun cop no sabem —perquè no se'n diu— què és allò amb què s'adiuen aquests paraules, aquests llibres i aquestes cançons. I aleshores hem de creure que quan diuen adient volen dir, en realitat, bonic, agradable, interessant, ben dit o ben trobat. Naturalment, no s'hi val. Com hem dit, adient significa que s'adiu (amb una cosa explícita o fàcilment deduïble). La Canço dels adéus, cantada en el moment en què un grup de companys se separen, resulta una cançó adient. Però interpretada fora d'aquesta circumstància perd el dret a aquest qualificatiu. Es, aleshores, simplement, una cançó bonica, inspirada o ben trobada. La paraula adient s'ha de reservar per als casos adients.

ALBERT JANÉ

Aquest article ha estat possible gràcies al projecte de recerca finançat FFI2016-80191-P (AEI/FEDER, UE) i al Grup de Recerca en Història de la Llengua Catalana de l'Època Contemporània de la UAB.

Cavall Fort: una revista, un índex i molts records

Núria Vilà

La revista *Cavall Fort* va néixer l'any 1961. Encara faltaven uns quants anys per a poder parlar del final de la dictadura i ens havíem acostumat a una resistència que començava a ser activa i que es manifestava amb esdeveniments com els fets del Palau l'any 1960, la fundació d'Òmnium Cultural en 1961 o la incipient aparició d'escoles amb pretensions de recuperar la catalanitat perduda, entre moltes altres manifestacions reivindicatives. Aquestes escoles van anar proliferant i es van anar fent cada cop més visibles, tot i que durant molts anys es van haver d'inventar maneres imaginatives per a poder subsistir amb una presència real de la nostra llengua a les aules però que s'havia de dissimular en els moments de les inspeccions.

Els materials eren summament escassos. La publicació de *Beceroles* i *Faristol* els anys 1965 i 1968 respectivament van iniciar un seguit d'edicions més o menys pensades per a les aules, però que no cobrien ni de bon tros les necessitats reals. Els mestres havien d'adaptar, traduir i reproduir diàriament amb la màquina de ciclostil o amb les anomenades «vietnamites» els materials per a les activitats de la classe.

De mica en mica, i sobretot després de la mort del dictador l'any 1975, es va recuperant lentament la normalitat perduda: reconeixement oficial del català, administració favorable, reintroducció del català a l'escola, reciclatge de mestres... Però el món de l'edició continuava essent deficitari i les necessitats de materials eren un fet. I va ser en aquest context que, en 1980, va aparèixer l'Índex de *Cavall Fort*, perquè en algun moment de la meua tasca docent em va semblar que era imprescindible acostar la revista als mestres a través d'aquesta eina que en facilitaria sens dubte la recerca. Es va editar a través de la DEC (Delegació d'Ensenyament Català), dins la col·lecció «El Tremp. Quaderns d'Escola».

S'havien publicat uns quatre-cents números de la revista que, des del primer moment, havia apostat per la qualitat, per bons escriptors i bons il·lustradors, per continguts d'interès, per la diversitat de temes en els seus textos i per l'alternança entre el material gràfic (historietes

il·lustrades) i el material textual (contes, narracions i textos informatius).

Un cop d'ull a l'índex, quasi quaranta anys després, ha tornat a posar damunt la taula l'objectiu que em va impulsar a fer aquesta indexació i els criteris que la van regir. Primerament hi havia la voluntat d'aprofitar uns materials que passaven desapercebuts en la majoria d'escoles, les quals, malgrat tot, necessitaven amb urgència disposar de materials en català per a omplir les classes. De seguida em vaig adonar que els continguts de la revista podien resoldre en bona part moltes de les necessitats curriculars, sobretot d'aquelles escoles que treballaven podríem dir «al marge» de les programacions oficials, tant pel que fa a la llengua com pel que fa als continguts.

Si comencem pel país, *Cavall Fort* en donava una visió completa, dinàmica i actual, no gens carrincona

ni nostàlgica. La història, la geografia, els costums i les tradicions, les institucions i tot allò que ens configura com a poble mereixia l'atenció de la revista. Per exemple, s'hi van publicar una sèrie d'articles sobre les comarques, malauradament incompleta, que resultava molt útil si tenim en compte que aquest concepte es començava a introduir a les escoles en un moment en què els llibres de text encara no el recollien.

També es va fer ressò del *Congrés de Cultura Catalana*, que va tenir un gran impacte a tots els Països Catalans entre els anys 1975 i 1977.

En van publicar quatre articles, entre els quals n'hi ha via un que feia referència a la campanya per l'ús oficial del català.

En aquests primers quatre-cents exemplars, a cada tres o quatre números hi apareixia una cançó. Repassar-ne els títols és molt indicatiu de quin era l'ambient del país d'aquells anys i quin era el públic de *Cavall Fort*. Una bona part dels lectors de la revista devien tenir alguna relació amb el moviment escolta i amb el moviment de corals infantils. De fet, eren el mateix públic. *Els pics gegants, Kumbayà, La vall del riu vermell, No tardis, Jack, Vell pelegrí, Mou, Senyor, mou la meva ànima...*, per citar només algunes de les que hi apareixen, van ser melodies cantades a bastament als focs de camp de llobatons, minyons i clans.

En aquesta intenció de tenir sempre present el país, no s'oblidava el patrimoni popular difós a través d'orfeons, corals i cors infantils. En aquest sentit, hi trobem títols com: *Cançó del lladre, Cant del ocells, Els fadrins de Sant Boi, En Pere Gallerí, La dama d'Aragó o L'hereu Riera*, sense deixar de banda les destinades a la mainada: *Així fan, fan, fan, Cargol, treu banya, La lluna, la pruna, Plou i fa sol...*, així com

les tradicionals cançons de Nadal: *El rabadà, Les figures del pessebre...*

Els concursos que sortien a les darreres pàgines de la revista eren un autèntic tractat de llenguatge. Pràcticament en sortien en tots els números i a través seu podies fer un recorregut per tots els sistemes de la llengua,

perquè la majoria estaven enfocats a temes lingüístics i anaven molt més enllà dels dedicats a aspectes ortogràfics. Així trobem molts jocs de lèxic i semàntica: homòfons, homònims, gentilicis, vocabularis diversos, paraules capicua o palíndroms, mots polisèmics, sinònims, crits d'animals... i també frases fetes, locucions, onomatopeies, refranys...

En un país en què fan tanta falta materials en català lúdics i divulgatius de tota mena, la recopilació i ordenació d'aquests jocs o potser una reconversió per a ser digitalitzats farien un gran servei, com el faria

el contingut d'un altre gran apartat que també tindria vida fora de la revista: el de les receptes culinàries agrupades a l'índex sota el títol de «Cuina». Hi trobem menjars tradicionals catalans: menjar blanc, bunyols de vent, braç de gitano, teules... però també una

bona pila de receptes molt diverses i variades.

Pel que fa a la llengua escrita, lectura i escriptura, les possibilitats d'aplicacions didàctiques que ofería *Cavall Fort* eren immenses. Si comencem per la narrativa, veiem que la llista d'autors que hi van col·laborar és llarguíssima i això sol ja significava un model narratiu de qualitat per ell mateix. Després venia una llarga llista de rondalles, llegendes, mites... originaris dels Països Catalans i d'altres llocs. Però em voldria detenir sobretot en els contes d'arreu del món que Albert Jané versionava amb un llenguatge exquisit i que esdevenien un model lingüístic com tot el que ell escrivia, traduïa o adaptava.

Eren contes curts, en van aparèixer potser una trentena de procedències diverses: àrabs, alemanys, russos, marroquins, provençals... Primer aportaven informació sobre el seu lloc d'origen, però sobretot eren molt útils per a treballar l'esquema narratiu a primària. Eren curts, entenedors, tenien una estructura narrativa ortodoxa i se'n podien distingir clarament les parts, es podien sintetitzar amb poques paraules... Els vam fer servir molt i més tard els recomanava sempre en les formacions de mestres. Després l'editorial El Mall en va fer una edició titulada *Rondalles d'arreu del món*.

Els còmics també servien per a treballar la llengua escrita, concretament havíem fet servir molt la historieta de Madorell a la darrera pàgina, *Jep i Fidel*. Repartíem als alumnes còpies de les quals havíem esborrat prèviament la lletra perquè ells, a partir de la

Pel que fa a la llengua escrita, lectura i escriptura, les possibilitats d'aplicacions didàctiques que ofería *Cavall Fort* eren immenses

lectura de la imatge, tornessin a omplir-ne els globus. I una altra pràctica que donava molt bon resultat era fer copiar els textos en forma de diàleg, una activitat que els obligava a fer una sèrie d'operacions: passar de majúscula a minúscula i, per tant, posar-hi les majúscules corresponents, posar-hi el guió inicial, fer el punt i a part per a cada personatge o posar atenció als signes d'interrogació i admiració quan feien la còpia. Era un bon exercici per a treballar la puntuació i l'estructura del diàleg. I no cal dir que un altre exercici-joc molt divertit era «traduir» el llenguatge Barrufet al català.

Evidentment no hi faltava una atenció al teatre, amb textos que parlen de Shakespeare, de Molière, d'ombres xineses o dels orígens teatrals. L'interès pel teatre es va fer palès

uns anys després de la fundació de *Cavall Fort* amb les temporades que va organitzar al Romea entre els anys 1967 i 1987 i que actualment encara són una realitat a Lleida, on, sota el patrocini d'Òmnium Cultural, enguany han arribat a la 43a edició.

Com que *Cavall Fort* neix en ple franquisme i l'Església hi dóna cobertura, la religió hi és present amb regularitat. Són textos molt diversos, que toquen un ampli ventall de temes eclesiàstics o relacionats amb la religió o les religions i que no pretenen cap mena d'adoctrinament sinó aportar informació sobre les festes religioses, els evangelis o la història de

l'Església, però també presenten temes i personatges d'interès universal: Luther King, sant Francesc d'Assís, Taizé, Gaudí, la fam en el món, les missions..., i fins i tot articles més compromesos com el dels bisbes catalans.

No vull acabar sense fer esment de dues coses: els articles d'informació i la qualitat lingüística de la revista.

Repasso l'índex dels quatre-cents primers números, busco a l'atzar un tema que pugui ser d'interès per a la canalla i trobo més d'un centenar d'articles

sobre la fauna i que van des de treballs específics a propòsit d'un animal (abelles, camells, cavalls, foques, lleons...) fins a articles més de fons (com el dels drets dels animals), passant per la literatura, amb el *Bestiari*

de Pere Quart. De fet, hi són representats una bona colla de temes sobre ciències i societat en general que segurament serien vàlids encara avui en dia. Sempre he pensat que és un material d'un gran valor i que s'ha aprofitat poc a les classes de coneixements.

Pel que fa a la llengua i deixant a part les possibilitats d'aplicació didàctica que hem esmentat, cal valorar l'esforç que es va fer de dotar la revista d'un llenguatge modern, fresc, proper i impecable. Albert Jané va fer, en aquest sentit, una tasca extraordinària que no sé si ha estat prou reconeguda; en tot cas, aprofitem aquest article per a agrair-li la bona feina

Com que *Cavall Fort* neix en ple franquisme i l'Església hi dóna cobertura, la religió hi és present amb regularitat

www.cavallfort.cat

CAVALL FORT

«Mots al vent»

David Cuscó i Escudero

Servar els mots. Aquesta fou la tasca a què molts intel·lectuals catalans van dedicar la seva vida durant el franquisme. Una bona pila ho van haver de fer des de l'exili i d'altres des de l'interior d'un país en què la més lleugera sospita d'una actitud que pretengués anar una mica més enllà del regionalisme folklòric i servicial permès representava un càstig molt sever. Els mots els van servir una bona pila d'escriptors —alguns fins i tot amb una actitud respecte al règim que podríem definir com a «ambigua», per ser suaus—, els noms dels quals són (o haurien de ser) coneguts: Carles Riba, Salvador Espriu, Mercè Rodoreda, Francesc Trabal, Llorenç Villalonga, Josep Palau i Fabre, Joan Fuster, Ferran Soldevila, Joan Vinyoli, Josep Pla, Miquel Àngel Riera, Josep Carner, Joan Brossa, Pere Calders, Marià Manent, Agustí Bartra, J.V. Foix, Gabriel Ferrater, Vicent Andrés i Estellés, Gaziel, Enric Valor, Joan Oliver... Tanmateix, aquests autors de rellevància gegantina no haurien arribat a representar el que representen sense la tasca ingent de ciutadans anònims, molts d'ells professors, lingüistes o actors de teatre amateur, que van fer una tasca fonamental, també. Aquest article pretén celebrar l'obra d'una d'aquestes persones: la del gracienc Joaquim Pomares i Navarra.

Des de l'any 1968 fins al 1971, Joaquim Pomares va publicar quinzenalment un seguit d'articles relacionats amb la llengua catalana a la revista blanenca *RECVLL*, concretament en una secció titulada «Mots al vent...». Pomares —autor també d'un *Diccionari del català popular i d'argot*— era professor de català, cosa que es percep en el to divulgatiu, amè i rigorós dels seus articles. Els diversos textos que Pomares va incloure a «Mots al vent...» tracten, sobretot, de qüestions de sintaxi (preposicions, concordança del participi, pronoms febles, gerundis, possessius, imperatius...), tot i que, d'una manera esporàdica —però igualment entenedora— Pomares hi escriu

sobre altres aspectes, com l'abús de certs mots (del verb *realitzar*, per exemple), barbarismes i puntuació. La rellevància dels articles de Pomares no és tan sols històrica; ho és també des del punt de vista d'estudi de la llengua. Llegiu, si no, què escrivia sobre els pronoms febles ara fa més de quaranta anys:

«La separació existent entre el llenguatge parlat i el llenguatge escrit potser obligarà, algun dia, a una reconsideració dels fets lingüístics. I arribat aquest cas, un dels aspectes que caldrà tractar serà el dels pronoms febles, ja que més tard o més d'hora, sempre és la llengua viva la que acaba per imposar-se.»

La posició de Pomares respecte a com cal tractar la llengua és força clara: insisteix que cal que ens fixem

La separació existent entre el llenguatge parlat i el llenguatge escrit potser obligarà, algun dia, a una reconsideració dels fets lingüístics

en el llenguatge espontani i genuí, en allò que, com acabem de veure, anomena «la llengua viva». Pomares és conscient que la influència del castellà en els catalanoparlants és immensa (no sé pas què en diria avui dia) i, per tant, es proposa

instruir i ajudar els lectors que vulguin parlar i escriure correctament.

Un recull acurat de «Mots al vent...» hauria de poder estar a l'abast de qui s'interessi per les aportacions que lingüistes, professors i experts van fer en uns anys fonamentals per a la pervivència de la nostra llengua. Que Pomares escrigués en una publicació d'àmbit restringit i no pas en cap d'abast nacional, no ha de ser excusa per a no poder trobar els seus articles publicats i contextualitzats com cal. Seria de justícia, perquè sabem que voler parlar i escriure correctament no és tan sols un desfici de quatre lingüistes i prou; també és un deure moral. Un deure que les generacions posteriors hem contret amb els qui van maldar per servir-nos els mots. Un deure que és, en gran part, una mostra d'agraïment. Un agraiement que també passaria per publicar aquells «Mots al vent». ■

«Català amb nosaltres»

Narcís Garolera

Fragment extret de les memòries de l'autor, encara inèdites.

De la ràdio vaig passar, també de la mà de Rosa-Victòria Gras, a enregistrar programes de televisió, sota el títol genèric de *Català amb nosaltres*. Es filmaven a Televisión Española (faltaven vuit anys perquè TV3 comencés a emetre), als estudis que l'ente tenia a Esplugues de Llobregat. Hi anàvem una tarda a la setmana, i l'enregistrament d'un programa de quinze minuts —en blanc i negre— solia ocupar-nos quatre o cinc hores pel cap baix. El realitzador dels primers programes va ser en Joan Bas, i després es va fer càrrec de la realització en Roger Justafre.

El programa tenia un pressupost de cinquanta mil pesetes —misèrrim fins i tot aleshores—, una desena part del qual era el meu estipendi com a col·laborador. L'equip, dirigit per Gras, el formàvem cinc professionals de l'ensenyament: Carme Serrallonga, propietària i directora de l'escola Isabel de Villena; Dolors Viola, una jove llicenciada en Filologia Catalana, de parla occidental (era filla d'Algerri); Tomeu Terrades, mallorquí i professor de l'escola Betània-Patmos; Domènec Marsà, valencià de Borriana, professor de català a Barcelona, i jo mateix, que feia classes de llengua catalana a l'Escola de Mestres de la Universitat de Barcelona.

Les escasses possibilitats —econòmiques i tècniques— i l'interès inapreciable dels responsables de TVE reduïen forçosament l'ambició del programa. Tot i això, i a pesar de l'hora d'emissió —a mitja tarda—, molta gent va tenir oportunitat, per primera vegada a la vida, de seguir les evolucions d'un equip, bàsicament jove, que s'esforçava a divulgar la llengua catalana (inexistent encara en la vida pública i en la premsa) més enllà de l'escola, on començava a normalitzar-se'n l'ús i l'ensenyament. No em sorprenia gens si, anant pel carrer o en un establiment, algú —generalment una dona, que seguia el programa a l'hora de l'emissió (en aquella època no hi havia la possibilitat d'un enregistrament videogràfic)— em reconeixia i em deia: «A vostè el tinc vist...»

Rosa-Victòria Gras

Carme Serrallonga

Vaig intervenir en una cinquantena de programes, alguns dels quals s'havien enregistrat fora del llòbrec plató d'Esplugues. Recordo una filmació al Laberint d'Horta, escenari molt apropiat per a un programa sobre el català al segle XVIII. Ens hi van traslladar amb una furgoneta, i els col·laboradors (que, de vegades, també fèiem d'actors) vam travessar tot Barcelona disfressats de personatges d'època, acompanyats de professionals del teatre i actors dels programes dramàtics de la mateixa televisió.

Vam passar el dia sencer al Laberint (dinant-hi i tot, amb entrepens servits per TVE) i en guardo molt bon record. Una activitat tan inusual per a un professor constituïa una vertadera festa. Jo anava vestit de frare caputxí (m'havia deixat créixer la barba) i, per a la filmació, vaig haver d'engolir quatre tasses de xocolata, que havia de fer veure que m'empassava amb fruïció.

L'actor Josep Serrat, emperrucat i vestit amb casaca, feia de baró de Maldà i llegia als congregats un fragment del *Calaix de sastre*. «Amigos...» —començava, i s'estenia en detallades descripcions de fets menors i quotidians de la vida barcelonina del set-cents. Les dones del programa —Gras i Viola— passejaven pel Laberint uns incòmodes mirinyacs que fregaven el terra dels camins. El programa acabava amb un enquadrament del Laberint i de la serra de Collserola mentre se sentien, recitats per una veu en *off* (la del malaguanyat Josep Maria Pujol), els solemnes alexandrins de l'oda «La pàtria», de Bonaventura Carles Aribau. |

Albert Jané, una vida barrufada al català

Mireia Plana i Franch

Vicepresidenta de la Plataforma per la Llengua

Si us diguéssiu que **Albert Jané** ha publicat gramàtiques del català, diccionaris de sinònims, o traduccions de diverses obres per a públics adults i joves, em diríeu que és cert; potser l'heu tingut com a professor de català en els molts i molts cursos de tots els nivells que ha fet durant la seva llarga trajectòria de professional de la llengua catalana, com altres personatges rellevants que hem tingut la sort de tenir dins el nostre petit racó de món.

Però i si us dic que em barrufa molt la seva obra perquè gràcies a ell nens i nenes de diverses generacions hem pogut gaudir dels deliciosos guions dels Barrufets? Sí, ell és el traductor al català dels Barrufets! Però no solament això: Albert Jané ha estat una de les ànimes de *Cavall Fort*, la revista infantil i juvenil que va fer que, en temps de prohibició de la nostra llengua, la mainada catalana pogués continuar llegint en català. I encara ho fa, després de més de cinquanta anys!

Albert Jané va dirigir la revista durant gairebé vint anys, i després hi ha continuat col·laborant com a traductor, guionista i escriptor. *Cavall Fort* va obrir les portes del còmic europeu més reconegut, que a Espanya gairebé no arribava. A les seves pàgines hem pogut llegir magnífiques traduccions, fetes amb una adequada barreja entre llengua col·loquial i correcció i genuïtat, de còmics com *Corto Maltese*, *Gil Pupil·la*, *Aquil·les Taló*, *Jan i Trencapins*, *Sergi Grapes*... tot això combinat amb el treball de guionistes i dibuixants catalans, com Joaquim Carbó, Madorell, Picanyol, que ens han donat personatges tan divertits com *Jep i Fidel* o *Ot el Bruixot*, o magnífiques tires còmiques com *La casa sota la sorra*.

Per tot això, a la Plataforma per la Llengua ens omlpe d'orgull poder donar el **primer Premi Martí Gasull i Roig especial del jurat a una persona com l'Albert Jané**. Perquè ell recull en la seva llarga trajectòria professional la dedicació a la correcció de la llengua i a la pedagogia, i ho ha fet en moments en què el català era absent a les escoles. Gràcies a ell, com dèiem al principi, moltes generacions de nens i nenes hem tingut al nostre abast una revista que ens ha fet viure històries fascinants i divertides en un català impecable i alhora viu i proper.

Amb els **premis Martí Gasull i Roig**, l'entitat ret homenatge a tantes i tantes entitats del nostre país que lluiten per fer del català la nostra eina bàsica de comunicació i de cohesió social. Amb el premi especial del jurat, voldrem a partir d'ara fer públic el nostre agraïment i respecte per a persones que hagin dedicat la seva vida a fer possible que, avui, el català sigui una llengua viva. No podríem haver trobat una millor persona per a encetar-lo. |

<http://blogspersonals.ara.cat/elcatalasuma/2017/02/22/albert-jane-barrufada-catala/>

El Manifest KOINÉ, un any després

Joaquim Arenas i Sampera

Pedagog

El lector ho deu recordar. Prop de tres-cents intel·lectuals, entre ells reconeguts lingüistes i acadèmics, varen signar el manifest, que, impulsat pel Grup KOINÉ, va ser presentat al Paranimf de la Universitat de Barcelona el dia 31 de març de l'any passat. El manifest es titulava *Per un veritable procés de normalització lingüística a la Catalunya independent*.

Un any després, a l'hora de voler-ne fer balanç, cal consignar que la seva incidència en la societat i en els mitjans de difusió va ser esclatant. Només en la premsa en paper es publicaren més de set-cents articles i escrits. Les ràdios i televisions n'anaren plenes. Opinions per a tots els gustos; això sí, la majoria favorables al seu contingut. Un vint per cent expressaven llur disconformitat.

Va causar, la difusió d'aquest manifest, un veritable rebombori i, a parer del qui subscriu, va remoure consciències que, en qüestió lingüística, reposaven en plàcides aigües.

Perquè, senzillament, el text expressa el que es pensa i molt sovint s'oculta. Quants i quants ciutadans de diversos estaments han manifestat llur aprovació —això sí, en privat— per no contradir obertament posicions vergonyoses preses per llurs bàndols polítics!

Un dels fruits evidents és que el manifest ha ajudat a aturar aquesta mena de subhasta oberta de qui en dóna més pel català oficial o pel català i castellà oficials tots dos en una futura Catalunya independent. I és que el manifest no en parla, ni d'oficialitat única ni de cooficialitat.

Qui en vagi fer una lectura acurada s'adonarà que el Manifest KOINÉ va ser necessari, oportú i responsable. Tal volta fer una mica de memòria no serà de més. Convido el lector a tornar-lo a llegir o fer-ne la lectura si encara no l'ha feta, cercant-lo a www.llenguairepublica.cat.

Si alguna cosa no transpira el manifest és menyspreu o confusió, sinó noblesa i respecte. I cal considerar que perquè una llengua forta se'n mengi una de petita només cal posar-les en peu d'igualtat, encara que sigui figurada, que és el que està passant amb l'aplicació de la política autonomista dissenyada l'any 1978.

El castellà s'està imposant amb el seu ús en nombrosos àmbits de la nostra societat. Precisament en un moment en el qual el nombre de ciutadans coneixedors de la llengua catalana amb capacitat de parlar-la supera el 70% de la població. Hi ha, però, una subordinació a la llengua castellana en l'ús social. I el manifest fa un toc d'alerta en relació amb aquest bilingüisme social que pot deixar el català com una llengua closa en si mateixa, llengua tribal; situació plaent, sens dubte, a aquells que, des de 1714, han maldat per la seva substitució i anorreament.

La presència del poliglotisme en la nostra societat constitueix una realitat que cal reconèixer com un enriquiment i que comporta, això sí, un compromís seriós amb la llengua que ens és pròpia, el català, que cal usar sempre; **sempre primer en català**. És el gran compromís que hem d'assumir si volem que, des d'aquest racó de món, que camina vers la sobirania plena, puguem fer sentir la nostra veu amb el mitjà natural que ens és propi i que ens fa reconèixer com el que som en el món sencer. |

www.llenguairepublica.cat

La llengua i la literatura a les aules

Montserrat Villagrasa

El III Simposi sobre l'ensenyament de la llengua i la literatura catalanes a la secundària i a la universitat, celebrat el passat 26 d'abril a la sala Prat de la Riba de l'Institut d'Estudis Catalans, ha deixat un regust agredolç, ple de parcel·les optimistes, però alhora ple de motius per a ser pessimista.

S'ha agraït que el to de la major part dels ponents fos constructiu, ple d'il·lusió i farcit de normalitat.

És obvi que la tendència majoritària és veure el got mig buit, o gairebé buit, però hem de tenir la mirada sempre esperançadora que no tot és catastròfic.

Tal com el títol del *Simposi* anuncia, darrere l'anàlisi de la literatura s'amaga la llengua. I aquesta ha manipulat involuntàriament l'espai de la literatura.

Totes les ponències han estat coordinades per Daniel Casals i Francesc Foguet, professors del Departament

de Filologia Catalana de la UAB i magníficament presentades sobre literatura catalana, com la de *Tilbert Didac Stegmann*, professor emèrit de la Goethe-Universität Frankfurt am Main; *Gemma Lluch*, professora de la Universitat de València, i *Jaume Aulet*, professor de la Universitat Autònoma de Barcelona, ens han fet adonar de la importància que té la literatura per a la llengua i com és més que necessari defensar-la, conservar-la, cuidar-la, ensenyar-la, potenciar-la, preservar-la. Des de les experiències personals, han exposat constructivament i han engrescat en la necessitat de conèixer els nostres clàssics, de crear antologies literàries de gèneres diversos, de treballar autors a les aules, de llegir-los i compartir les lectures amb els alumnes, de defensar la literatura i de retruc les humanitats, de crear espais de lectura literària compartida.

La llengua, com a rerefons de la literatura, ha estat objecte d'anàlisi, debat i acurat diagnòstic.

D'una banda, els batalladors del dia a dia, els qui estem bregats en l'àrdua tasca diària de la docència de la nostra llengua, en totes les esferes, continuem amb normalitat i professionalitat l'ensenyament del català al jovent, que és el nostre futur. No és temps de derrotismes. És cert que hi ha molts punts en contra, uns professionals mancats de preparació lingüística i filològica, un nivell de llengua insuficient, un empobriment de la llengua en general, una deficient immersió lingüística, una llengua anglesa devoradora, una llengua castellana llaminera, i un etcètera d'entrebancs. Però, ho dic amb il·lusió, aquests entrebancs hi han estat sempre.

Joan Gelabert i Mas, professor de secundària a les Illes Balears, defensa la socialització del català com a eina salvadora de la llengua.

D'altra banda, des de l'escola treballem bé, preparem bé els alumnes per al món que trobaran en sortir de les aules, els alumnes aprenen els continguts que els caldran i els assoleixen, surten ben preparats.

En les nostres institucions lligades a la llengua i a la cultura es treballa també amb rigor i criteri científic. L'Institut d'Estudis Catalans, la universitat pública, el Termcat, editorials privades, el Departament d'Ensenyament... El resultat és dotar la nostra llengua del prestigi i les eines necessaris per a continuar essent una llengua normalitzada i competitiva.

Ara bé, com que fa massa temps, el procés no funciona. No funcionen les institucions polítiques, no funciona la llei, no funciona la demanda, no funciona l'exigència... I quan no funciona, el mecanisme pot deixar de funcionar. Fent ús dels paral·lelismes, som en la cadena de producció, però en qualsevol moment se'ns pot fer un Ero. Ara per ara, estem com qualsevol de les tantes empreses que poden patir-ne un, però que continuen treballant per salvar el seu lloc de feina.

La universitat privada descuida i negligeix l'ús de la llengua. A la Universitat Pompeu Fabra no s'imparteixen classes en català per motius varis. Un dels ponents al Simposi va proposar canviar-ne el nom per «Universitat Menéndez y Pelayo».

Els alumnes que volen estudiar filologia catalana són escassos. Les sortides professionals són exigües. És una carrera, com totes les d'humanitats, desprestigiada i abocada a l'extinció.

En els màsters de preparació per a ensenyants de llengua i literatura catalanes s'imparteixen classes de català i castellà conjuntament. En la inscripció al màster de llengua i literatura catalanes passen per davant alumnes d'altres llicenciatures en detriment dels de filologia catalana.

A les aules de la universitat, quan l'exigència en el rigor escrit s'incrementa i s'exigeix una correcció ortogràfica, els mateixos alumnes es decanten per l'opció en castellà, que no resta i, expressen, fan menys faltes. Aquests aprenents són els futurs professors de català.

En les proves d'accés a la universitat els alumnes poden optar per fer els exàmens en castellà.

Com a conclusió i per aportar una pinzellada d'opinió personal segons tot el que es va dir i escoltar al Simposi, *sense militància, no hi ha res a fer*. I sense optimisme, encara menys.

Recullo algunes frases molt interessants pronunciades per alguns dels ponents del simposi:

Teresa Cabré, presidenta de la Secció Filològica del IEC i catedràtica de la Universitat Pompeu Fabra: *Cal ensenyar a llegir la gramàtica en l'ensenyament. Cal ensenyar a distingir entre error i interferència.*

Bel Olid, presidenta de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana, escriptora i traductora: *Hi ha massa intolerància per als parlants del carrer i massa tolerància per als professionals que treballen amb la llengua.*

Francesc Feliu, professor de la Universitat de Girona: *La llengua s'aprèn llegint literatura.*

Anton Carbonell, professor de secundària i membre del Col·lectiu Pere Quart: *La literatura és la manifestació del recull de la gramàtica.*

Tilbert Dídac Stegmann, professor emèrit de la Goethe-Universität Frankfurt am Main: *Si parles la llengua de l'altre europeu, li has estès la mà.*

Faig meva, també, la citació de Jordi Castellanos, reconegut investigador de la literatura catalana: *Només les grans cultures tenen grans clàssics.* ■

Més enllà de la gramàtica

Pere Grau

LLENGUA NACIONAL ha fet —molt meritòriament— un extens inventari de l'ensenyament més o menys clandestí de la nostra llengua en els anys difícils del «Imperio hacia Dios» governat absolutistament pel «centinela de Occidente». Si allò no hagués estat tan dur, faria riure que no perdessin oportunitat de fer el ridícul amb pomposes frases de fatxenda, que a Catalunya servien més que res per a fer acudits contra el règim. A tots els qui avui tenen menys de cinquanta anys, a tots els qui han tingut l'oportunitat d'aprendre català normalment a l'escola, se'ls pot explicar —i segurament interessa a la majoria— saber que diferents que eren aquells temps dels que avui vivim, encara que els d'avui també tinguin greus mancances que ens estan portant a gran velocitat cap al referèndum que Madrid vol evitar com sigui. Però això és una altra història; no la d'aquestes pàgines. Allò que potser no és tan senzill que els més joves se'n facin cabal, potser és la motivació, l'estat d'ànim dels qui anaven a aprendre, a retrobar-se amb la seva llengua.

LLENGUA NACIONAL ha rendit un merescut record d'homenatge a tots els patriotes que van fer possibles aquelles classes de català que van facilitar més tard l'existència d'un planter de gent formada, en el moment que la nostra llengua va poder tornar a entrar a l'escola per la porta gran. Sense mestres, uns de més ben preparats, altres amb més entusiasme que preparació, la nostra llengua hauria corregut el risc de perdre la batalla de la supervivència. Però —i aquest és el meu tema d'avui, com abans apuntava—, què passava amb els alumnes? Què representava, què demostrava l'existència de gent —de totes les edats— que esmercessin temps (i de vegades fins i tot un cert risc) a podar el seu llenguatge de totes les males herbes que el castellà hi havia anat sembrant? No és que pretengui tornar a descobrir la sopa d'all. Només vull fer un breu i modest esbós d'un estat anímic d'emergència que era (com es diu avui) «polièdric». Tenia molts vessants, tant de conscients com de subconscients, i solament és ara des de la distància temporal que hom en pot parlar així. En aquells anys, els qui anàvem a aprendre català —de vegades robant temps d'on no en teníem— només hauríem pogut dir a qui ens ho hagués preguntat que era quelcom que «calia fer», que no admetia ni dubtes ni lleugereses, que era una ocasió llargament i calladament esperada que calia aprofitar sense el més mínim dubte.

En una mena de memòries meves que tinc escrites i que mai no em publicaran hi ha un fil roig que jo anomeno el «baix continu» del nostre poble: la insubornable catalanitat de gran part de la nostra burgesia i dels nostres treballadors, una distinció sovint tàcita, fins i tot inconscient entre «nosaltres» i «ells», un estat anímic que molt sovint no s'exterioritzava si no era en un cercle molt íntim i de confiança. Josep Espar, en el seu llibre *Amb C de Catalunya* i parlant de la Barcelona dels primers anys de postguerra, diu: «Barcelona era una ciutat feta de silencis.» La frase es pot estendre perfectament a tot Catalunya. Fora de la família i de ben comptats amics, hom es guardava prou bé de dir francament allò que pensava del règim franquista. Aquest silenci que convertia el «baix continu» en una mena de Guadiana de curs soterrat, va anar trobant mica en mica vàlvules on esbravar-se. No cal dir que per a tots els qui vam assistir a una de les classes de català de les quals ha parlat ara LLENGUA NACIONAL, aquestes eren com un raig de llum després de tota la fosca que gairebé tothom havia hagut de travessar. Eren un lloc on hom podia «abaixar la guàrdia» i no havia de sospesar cada minut allò que digués.

I, sobretot, era un retrobament amb una identitat de vegades conscient, de vegades només pressentida; era el sentiment d'estar obrint altra vegada (en una mesura tan modesta com fos) un camí que un dia faria possible (en paraules de Václav Havel) «viure en la veritat». Aquells temps, per sort, ja es van superar. I els qui els vam viure desitgem i esperem que els qui ja des de petits han pogut aprendre bé la nostra llengua la mantinguin ben alta, que no la deixin decaure per una deixadesa o una indiferència motivades per la manca de consciència de com és de gran el privilegi que han tingut i que hem de fer que continuïn tenint les generacions vinents.

Entre els meus versots hi ha la «caricatura» de Joan Triadú (que a ell li va agradar molt), que acaba dient: «Els qui ens volien deixar muts / no van comptar amb tants testarruts, / tants patriotes de cap dur, / com el tossut d'en Triadú.»

Aquesta tossudesca que teníem tots llavors és la que ara hem de tenir per a les proves que ens vénen al damunt. Que mai més no hàgim d'aprendre català a les catacumbes. |

L'ombra de l'accent

Associació «ENRAONEM»

Un dels darrers baluards que té una llengua és la toponímia. Al Vallespir la toponímia de soca-rel és pre-catalana, catalana i pròpia del país. Es nota en el nom de les muntanyes, els rius, els pobles, les demarcacions geogràfiques, les cases, els masos... Per descomptat, d'ençà de temps la norma ortogràfica imposada és la de la llengua oficial de París, fet que embolica la troca dels turistes i nouvinguts que treuen mal a pronunciar les paraules escrites en els rètols d'entrada o eixida de pobles, veïnats o qualsevol direcció d'indret indicat d'origen català. Pel que fa a les places i carrers de les poblacions, França ha treballat de valent per posar-hi la seva marca, sia d'esquerra o de dreta. Respecte als llocs i edificis públics, també.

Els catalans per a parlar de la capital del Regne Unit (exònim català) tenen l'exònim Londres. Com ens n'adonem amb els rètols de les carreteres quan ens dirigim cap al migdia del país, trobem els exònims «Gérone» per Girona, «Barcelone» per Barcelona... La grossa és que encara fins fa unes tres setmanes hi havia paraules considerades forasteres que han passat de llarg durant més de vint anys i que han estat reduïdes al nombre de la unitat. Un topònim que es veia repetidament, ortografiat en català, FIGUERES, i que feia il·lusió de llegir quan pujaves carretera amunt; un simple mot que molt senzillament esborrava la frontera del riu Major i ens feia transitar per un espai ben català on la llengua pròpia del territori semblava respectada!

Malauradament, devia ésser un oblit. A principis de gener d'enguany la retolació de les cruïlles de la carretera D9, a partir del Pas del Llop fins al pont del riu Major, ha estat completada, modificada i el que temíem que succeís, ha ocorregut! Els senyors de les carreteres, sota ordres del Consell Departamental que depèn de més amunt, han canviat els rètols de «FIGUERES» per «FIGUÈRES».

Trist. Cansador. Colpidor. Uns rètols que abans de la grossa, tothom, fos quin fos el seu idioma vernacular podia llegir. Cap despesa per al Consell Departamental (que per cert no és com el que gestiona la zona del País Basc sota administració francesa, on tota la retolació d'indicadors de direccions són en ambdues llengües, basc i francès) suplementària per a posar la retolació bilingüe. Cap nosa!

Però no: calia posar una ombra on no feia menester. L'ombra de l'accent greu o també anomenat obert. Ni tan sols en la pronúncia que el conductor que se'n vol anar cap a **Figueres** té la tria de llegir i produir oralment o mentalment el topònim amb «e» oberta o tancada. En català recordem que la tonicitat de la paraula recau damunt de la penúltima síl·laba i que la vocal és tancada i sona /é/. El català és una llengua plana. En francès el mot era deixat a la pràctica idiomàtica de cadascú. Sovint hom la podia sentir aguditzada, a l'estil dels septentrionals gals. El francès és una llengua aguda. El topònim de la capital alt-empordanesa pronunciat «FIGUÈR...» Amb una «e» esbatanada.

Els nostàlgics d'aquests vint anys llargs (poc després de l'obertura del pont de riu Major és quan es varen posar rètols) de resistència de la normativa catalana en una paraula tan important per a tots el vallespirencs i en especial per als de la vall de Quera, poden encara anar a admirar la paraula catalana FIGUERES a la carretera D 115, pocs metres abans del trencant del Pas del Llop. Hi poden anar i fotografiar-la. En podran ésser bocabadats, car el rètol enmig d'una munió de companys afrancesats esdevé símbol de la resistència. La resistència de cara a l'assimilació. El Pas del Llop, últim bastió de la llengua pròpia del Vallespir.

No cal trigar massa.

En unes hores on Catalunya en la seva part sota dominació espanyola s'emancipa en un procés amb cossols ferrenys, podem veure, en aquesta nova manera de pintar fronteres de forma subliminal en la ment de tots els qui llegeixen aquest topònim «Figuères», una voluntat per part de l'*Académie Française* de voler llençar a les escombraries el topònim «Figueras» que no era, ni és, i que al·ludeix quan es verbalitza a la trista història d'una geografia sotmesa als de Castella, i de continuar l'afrancesament bo i considerant que darrere el pont del riu Major hi ha Catalunya. Si reconeixen aquest territori com a tal, siguem optimistes i vulguem creure que un dia els catalans de les terres septentrionals de llevant viuran el procés d'emancipació.

L'accent caurà tot sol, la frontera també, i l'ombra s'esvairà. ■

Entrebancs a la normalització lingüística

Pere Ortís

Això de *normalització lingüística* és una expressió que sona molt bé i que a un grapat d'interessats en la neteja del nostre idioma, interessats també en el seu respirar normal en la nostra societat, ens tenia il·lusionats, però hem hagut de rosegat massa desenganys. També ens ha tocat sofrir decepcions de part de qui més crèiem que faria bona tasca a favor seu, superant la indolència i la inacció dels qui diem que l'estimem i no movem un dit per tal de millorar-la. O que en destorbem la normalització amb actituds adverses, tot sovint de part dels autoproclamat «moderats» i que conserven la totalitat del seny.

Em creuria que hi ha pel mig un fet fonamental que explicaria el problema de què parlo. I aquest fet és que la nova generació, la nova lleva de catalans, ha nascut sentint, vivint i heretant un català fet malbé per la quantitat de paràsits incorporats durant quaranta anys de dictadura i de brutal persecució de la llengua catalana i per això mateix aquesta generació no sent el mal d'orelles que

fan moltes paraules i moltes expressions que són simple castellà camuflat i que han vingut a bandejar del català les autèntiques, per ocupar-ne elles el lloc. N'hi ha infinits exemples. I actualment alts càrrecs que ostenten l'autoritat respecte a la llengua i que són qui ha de corregir aquestes desviacions i aquests empobriments, mancats com estan del punt de referència del terme net i genuí, no s'adonen quan un error és fet i per això no poden corregir-lo. Compte que qui va errat i s'hi sent còmode poques ganes concep de molestar-se i es mostra partidari de no fer res i de deixar les coses tal com sonen. Per exemple, els nostres mitjans de comunicació repeteixen i repeteixen errors d'aquesta mena, especialment pel que fa a l'ús dels pronoms adverbials, que és un cas que causa molta angúnia, i no hi fan res, la cosa és repetida i és repetida, un dia i un altre dia. Les autoritats competents s'ho haurien de prendre de va de bo i fer una estricta anàlisi del personal en funcions i mirar de substituir els qui van

errats o fer-los aprendre les coses com Déu mana. La llengua, primer de tot.

Els catalans sabem que la nostra llengua està greument malalta i, en casos de gravetat, cal moure's i fer el que calgui per a curar el malalt. Si no ho fem així, no la salvarem. Tots hem de col·laborar en aquesta tasca, tractant de netejar-la, primer, i d'enriquir-la després, retornant-li la riquesa en lèxic i en expressions que té i que molts desconeixen *ab ovo*. Algun cop he remarcat que els nostres lingüistes publiquen molt sobre la llengua, hi fan altes especulacions gramaticals, però no semblen gota preocupats per la seva normalització, per la seva quotidianitat, la parlada a casa, al carrer, als esports, al taller, al comerç, a les escoles. La normalització lingüística ha de ser una tasca conjunta, ha de començar per les

La nostra llengua està greument malalta, cal moure's i fer el que calgui per a curar el malalt

nostres altes institucions, Generalitat, Institut d'Estudis Catalans, Departament d'Ensenyament, i ha d'arribar a tot nivell de la societat, amb especial cura a les escoles, que fa tot l'efecte

que hi regna molt poca atenció a la llengua que parlen als alumnes, si val a jutjar pel català que parlen aquests a fora de l'escola. Escoltava la veu d'una mestra que feia classe, i disparava els «algos» i «vales» a tot drap, amb la tropa que l'escoltava en una apatia que no se sabia si era somnolència o un tant-se-me'n-fum.

Ens cal seguir l'exemple dels veïns que, tenint com tenen una llengua tan estesa, robusta i saludable, encara disposen d'una acadèmia que *«Limpia, fija y da esplendor»*. Quina sort! Nosaltres també en tenim una, d'acadèmia, que és l'Institut d'Estudis Catalans, del qual caldria esperar la primera de les feines que fa la castellana, *«Limpia»*, i no veiem pas que ho faci, ans el veiem molt fàcil a introduir en el català mots del castellà, com si no en tinguéssim ja prou i que no ens fan cap mena de falta; la fatalitat és que aquests mots «admesos» apel·len més als usuaris que els que ara de poc hem perdut, i s'hi

senten molt bé, a peu pla del que sempre han sentit i sempre han dit. El pròleg del Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans estableix que no serà admès un mot foraster que ja el tingui la nostra llengua, norma de simple sentit comú, però que no és complerta per ell mateix; tot sovint aquestes admissións innecessàries eliminen no un sol terme, sinó que en poden suprimir uns quants, sinònims o molt atansats en significat, com és ara «gamberro» i «guapo», que tenen tants d'equivalents en català; del primer n'hi trobem tretze, pel cap baix.

Ara estem capficats en la gestació de la nostra República Catalana, però poc goig farà la nostra República amb una llengua que n'ha de ser l'oficial, tan bruta i malsonant. Ja caldrà que els nous governants emprenguin la tasca inajornable de restablir-la, com a càrrec principalíssim de neteja, de fixació i d'esplendor. Que serà fer que la nostra llengua ocupi el lloc de dignitat i d'ornament que li pertoca a casa seva. La seva neteja és d'una necessitat decisiva. Si no som lliures i sobirans, no salvarem pas la nostra llengua. Ser lliures i sobirans parlant una llengua bruta serà indecorós i indigne d'un poble civilitzat del segle XXI. |

Fundada el 1886

**PASTISSERIA
BOMBONERIA
CONFITERIA
GELATERIA**

Major de Sarrià, 57
08017 Barcelona
Tels. 93 203 07 14 - 93 203 00 04

Pl. de Sarrià, 12-13
08017 Barcelona
Tel. 93 203 04 73 - Fax 93 280 65 56

«Portada», «coberta» i derivats

Pere Martí i Bertran

L'abundor d'errors pel que fa a alguns usos de les paraules *portada* i *coberta* ha fet que intenti abordar-los i sintetitzar-los en aquest breu article, convençut que és més fàcil del que pot semblar d'entrada, sobretot si tenim la voluntat d'usar bé aquests dos termes. Tot i ser dos mots polisèmics, els errors es produeixen fonamentalment en el camp de les arts gràfiques, on es confonen i es barregen sovint. En altres camps no hi ha dubtes: arquitectònicament tothom sap què és una *portada* o una *coberta*; quan parlem de mitjans de transport, tampoc no ens hi emboliquem pas, tant si parlem de la *coberta* d'un vaixell com si ho fem de la roda d'un cotxe. En el camp de les arts gràfiques, com he apuntat, és ben diferent, ja que sovint es confonen *portada* i *coberta*. Per a explicar-ho de la manera més senzilla i entenedora possible, he mirat de sintetitzar-ho en els cinc punts següents:

1. La primera pàgina d'un diari (majoritàriament també de les revistes) s'anomena *portada*. La primera pàgina d'un llibre (també la d'algunes revistes que tenen gairebé format de llibre) s'anomena *coberta*.
2. La *portada* en un llibre és una pàgina interior en què solem trobar l'autor, el títol, l'editorial... D'aquí els termes en francès i en anglès: *page de titre* i *title page*, respectivament.
3. El terme *coberta*, referit a un llibre, sovint l'utilitzem en plural (les *cobertes* i fins i tot les *escobertes*, dialectalment), ja que embolcalla tot el llibre. D'aquí ve que els especialistes distingeixin entre la *coberta anterior* (la de davant, o principal) i la *coberta posterior* (la de darrere, o secundària). Les cobertes poden ser dures o toves. En el primer cas també les anomenem *tapes*.

4. Entre els derivats més importants dels dos termes tenim la *contraportada* (popularment també anomenada la *contra*), que és l'última pàgina d'un diari o d'una revista. En un llibre col·loquialment l'anomenem *contracoberta*, tot i que normativament l'hauríem d'anomenar *coberta posterior*, ja que la *contracoberta* pròpiament dita és la segona coberta d'un llibre, protegida per la tapa.
5. Encara en voldria destacar dos derivats més. El primer, menys popular i menys habitual, és el terme *sobrecoberta*, que és una protecció de la coberta que té unes solapes que l'aguanten i que solen incloure informació sobre l'autor, altres títols de la col·lecció... El segon, en canvi, és molt popular, però no es considera normatiu. Em refereixo al verb *escobertar* (protegir les cobertes), que en teoria hauríem de substituir per *folrar*, tot i que és molt estès, fins i tot entre bibliotecaris, llibreters i altra gent del gremi.

Resumint-ho, perquè tothom ho recordi i sabent que les síntesis solen ser massa simplificadores: **els diaris tenen portades, i els llibres, cobertes.** |

LES PARTS D'UN LLIBRE

Qüestió d'accents

Ramon Torrents

Parlant de la grafia que el *Diccionari ortogràfic i de pronunciació del valencià* (Acadèmia Valenciana de la Llengua) assigna a l'anglicisme «sandwich» (*sàndwix*, segons aquest repertori), les consideracions d'Eugení S. Reig¹ ens porten a pensar en un fenomen probablement irreversible: la pèrdua de reflexos i mecanismes propis en la creació o l'adaptació de mots. En el cas de *sàndwix*, centra el nostre interès la grafia aberrant i, més important, segons el nostre particular criteri, el manteniment de la síl·laba tònica del mot anglès, que tanmateix Reig accepta en aquesta forma, *sàndwix*, però que ell preferiria de no accentuar, sinó deixar en la forma d'origen.

Qui va fixar la forma de *sandvitx*, en català? Segons el DCVB, el primer testimoni escrit és de J.M. de Sagarra (*Vida*, II, 11, 1932), però el mateix 1932 Fabra ja l'inclou en la primera edició del *Diccionari general de la llengua catalana*. Introduït sens dubte en el parlar urbà, «sandvitx» no degué trobar cap obstacle a passar d'uns certs ambients socials a la novel·la i, d'aquí, al repertori normatiu. Adaptant-ne la grafia, hi va passar tal com el poble pronunciava aquest mot, carregant l'accent sobre la darrera síl·laba, en rima perfecta amb «esquitx» o «pastitx».

Avui que Neymar da Silva Santos ha adquirit una gran popularitat, tota orella atenta s'adona de la vacil·lació entre la pronúncia «Neymàr», probablement comuna a tot l'univers, i la de tendència hispanitzant, que pronuncia «Nèymar». Així mateix, el nom del president dels Estats Units, Barack Obama, és pronunciat en els nostres mitjans audiovisuals com un mot pla, «Bàrack», contra el «Baràck» que pronuncien els nord-americans. A qui no sobta la transformació del

nom de l'ex-president de la Generalitat, Artur Mas, en Àrtur, o la de Miquel Iceta, en Míquel? Què direm dels *whatsapp*? Quan en vam començar a fer servir, sentíem aquest neologisme pronunciat tal com el veiem escrit, *whatsàpp*, en què sentíem totes les consonants. Avui, però, la cosa sembla sucumbir davant la deixatada pronunciació veïna que, amb la llicència necessària, ens permetem de transcriure *guàssa*.

La tendència hispana a alterar la pronúncia de termes en què la terminació aguda és ingrata a l'espanyol sembla un fet que no demana demostració. Com no en demana el canvi d'accent de *sandwich* (mot pla en anglès) al *sandvitx* agut, ben emmotllat a la tendència natural del català, que és la mateixa que la del francès.

Que hi vagi haver un doctor Conill que disfressava el seu cognom en «Cònil», un motorista de la Ribera Alta, Jorge Martínez Salvadores, conegut per «Àspar» però que probablement a Alzira era anomenat «Espark», que algun Fuster es faci dir «Fúster», un Sunyer «Súñer», un Samper (variant de Santpere) «Sàmper», tot això no ens hauria de fer oblidar, no pas les regles, sinó l'instint i la naturalitat amb què les regles solen seguir les tendències naturals quan es tracta del llenguatge dels pobles. Si perdem la tendència... poca cosa podrem fer amb una ortopèdia que ningú no acceptarà.

Sense saber quins mecanismes ajudarien a corregir aquesta submissió contrària a la fonètica del català, no podem ignorar que el primer camí és predicar amb l'exemple i pronunciar rectament *Baràck*, *Neymàr*, *whatsàpp* i tants altres, insistint-hi i repetint-los si cal en la forma correcta perquè circulin amb la naturalitat que semblen haver-los negat. |

1

<http://www.elpuntavui.cat/article/5-cultura/19-cultura/653580-isandwix-sandvitx-sangueix-o-sandwich.html>

<https://dellengua.wordpress.com/2016/03/18/sandvitx-amb-accent/>

Reflexius espuris

Jaume Medina

Filòleg, poeta i traductor

Lamentablement són molts els vicis que enlletgeixen el català d'avui dia. Un dels que més imperceptiblement van fent forat és el de la conversió en reflexius de certs verbs com *passar*, *negar*, *sortir*, *fer*, *caure*, *trobar*, *quedar*, *llegir*, *saber*, *estar* i alguns altres, que d'aquesta manera veuen canviar llur significat tradicional.

En una entrevista publicada el 4 de novembre de 2015 al diari *El País*, la presidenta de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, a la pregunta: «Fa un any i mig que és presidenta de la Filològica. Què calia fer a l'IEC?», responia: «A mi no se m'havia passat pel cap presentar-m'hi, però uns companys m'ho van demanar» (la marca de cursiva és meua). Jo posaria la mà al foc que els seus mots no van ser els que divulgava el diari. Però el diari va publicar el que va publicar. I això és el que es va llegir a tots els Països Catalans, com ho prova el número 1219 del periòdic digital valencià *InfoMigjorn*, corresponent al 25 de novembre de 2015, on va ser recollit i vam poder-ho admirar estupefactes. La màxima autoritat oficial en matèria lingüística no pot permetre que la premsa li faci dir el que no ha dit, perquè, en veure-la expressada per ella, els lectors poden arribar a la conclusió que es tracta d'una forma legítima i genuïna. Si una personalitat tan prestigiosa no es pot fer respectar ni en una simple entrevista, ¿com pot esperar el públic sofert que aconseguixi de fer creure als mitjans de comunicació en general —i a TV3 en especial i en particular— que és molt important de vigilar en l'ús que fan de la llengua? Si la sal es torna insípida...

Passar-se ha significat tradicionalment 'fer-se malbé' un aliment. Però d'uns quants anys ençà el llenguatge dels joves empra aquest verb en el sentit de 'excedir-se': «Fent aquells crits davant de tothom t'has passat.» Val a dir que, en contrast amb el mal ús de *passar-se*, persisteix encara l'ús correcte d'aquesta forma reflexiva del verb. Així, al periòdic digital *El Món* apareixia el 21-VII-2016 un titular que deia: «Puigdemont a l'Estat: "O afronta el seu principal problema o se li passarà l'arròs".» Aquí, evidentment, l'expressió «se li passarà l'arròs» significa «l'arròs se li farà malbé» (no pas «l'arròs se li escaparà de les mans» o un intel·ligible «l'arròs s'excedirà», com segurament interpreta més d'un dels joves lectors).

Tal com dèiem, hi ha tot d'altres verbs que són usats d'una manera indeguda en la seva forma reflexiva. Així, *negar-se*, que significa bàsicament 'morir per asfíxia dins un líquid', avui dia és usat amb el sentit de 'declarar que allò que algú afirma, suposa o pregunta, no és, no té existència o realitat' o bé amb el de 'dir que no'. En aquest segon cas, s'entén que algú es nega a fer una cosa, no pas que s'ofega. Per a evitar que hi hagi una confusió entre aquestes dues opcions, cal entendre que el gir d'infinitiu *a fer una cosa* és ben representat pel pronom feble *hi*, que el substitueix. I llavors l'expressió completa és *negar-s'hi*, no pas *negar-se*. Tanmateix, una presentadora televisiva deia que «els familiars dels acusats volen que compareguin Aznar, Trillo i Bono, però el tribunal s'ha tornat a negar», com si els jutges i els fiscals s'haguessin ofegat una altra vegada. És evident que hauria calgut dir, com s'havia dit sempre: «... el tribunal s'hi ha tornat a negar».

Sortir-se d'una cosa significa 'tenir bona fi en un negoci, assumpte, etc.' o bé 'deslliurar-se d'un perill o dany' (per exemple: «Ja me'n sortiré, ja! No tinguis por!»). Però no costa gaire de sentir a parlar els homes del temps de «rius que se surten de mare», quan sempre s'ha dit que els rius «surten de mare» (el diccionari diu ben clarament que *sortir* o *eixir de mare* significa 'sobreeixir un corrent d'aigua i envair terres més altes que el seu llit'). En un telenotícies del 24-II-2010 vèiem un títol que deia: «Còrdova - Aquest matí: El Guadalquivir se surt de mare» (qualsevol que tingui una mica d'oïda catalana sentirà com li fa mal el reflexiu: els rius «surten de mare»).

Fer-se (o *no fer-se*) tradicionalment significava 'créixer' (o 'no créixer'): «he plantat enciams; però no es fan»; i *fer-se* (o *no fer-se*) amb algú, tradicionalment significava 'relacionar-se': «abans eren molt amics; però d'un quant temps ençà no es fan». Ara ja no es diu *fer el mort* (que és la forma tradicional i genuïna), sinó *fer-se el mort*: una traducció en subtítols d'una notícia donada al TN Migdia de TV3 (2-I-2017) deia: «ens vam fer els morts». I tampoc no es diu *fer l'orni*, sinó *fer-se l'orni* (com vam poder veure en un acudit d'un setmanari vigatà del novembre de 2011). També les formes tradicionals *fer el suec*, *fer l'andorrà*, etc.

amb el significat primari de 'aparentar ser suec, aparentar ser andorrà' i, posteriorment, amb el de 'fer el desentès', ara són substituïdes per la forma reflexiva; així, un comentarista televisiu de futbol feia una broma suada a propòsit de l'àrbitre dient «... que és alemany, però *es fa* el suec». Tradicionalment, s'havia dit *fer el maco*, *fer el simpàtic*; ara, en canvi, és molt freqüent sentir a dir *fer-se el maco*, *fer-se el simpàtic*: un titular d'un mitjà digital assegurava fa poc: «Rajoy intenta *fer-se* el simpàtic a Twitter i li surt el tret per la culata». També era usual l'expressió *fer el sord* (el poeta J.V. Foix té un vers en què diu: «faig el sord a la campana»), que en l'actualitat és substituïda per *fer-se el sord*, com testimonia un titular d'un diari digital del 15-VII-2016, en què es diu: «*JxSí obre la porta al RUI si l'Estat continua fent-se el sord*». Avui amb prou feines trobaríem algú que usés (o simplement conegués) el gir *fer l'encantat* (equivalent a *simular estar encantat*) per a indicar els qui posen en figura estàtica a la Rambla barcelonina (i, si el fes servir, diria amb tota seguretat *fer-se l'encantat*). Així mateix la forma genuïna *fer un pet* ara és substituïda sistemàticament per *fer-se un pet* («En Joan s'ha fet un pet») o *tirar-se un pet*.

Molts dels joves catalans d'avui dia estan convençuts que el verb reflexiu *caure's* és correcte en la nostra llengua. És clar que tot sovint la premsa els ajuda a ratificar-se en l'error. Així, un conegut periòdic digital assegurava l'any 2011: «Sergio Ramos perd la copa, que és 'atropellada' per l'autocar del Reial Madrid [...]. A Sergio Ramos se li ha caigut la copa des de dalt l'autobús, que no ha pogut esquivar el trofeu i l'ha aixafat». I en un altre periòdic digital (2-X-2016) un periodista es preguntava: «Com no *se'ls cau la cara de vergonya?*»

Trobar-se. Si bé existeix en català l'expressió *trobar-se*, en frases com «ja t'ho trobaràs!» (equivalent al castellà *jallá tu!*), que avui dia ja no fa servir gairebé ningú, és molt freqüent l'ús d'expressions com: «De vegades *me'l trobo* pel carrer», en comptes de la genuïna: «De vegades *el trobo* pel carrer» (que també es pot dir: «De vegades *ens trobem* pel carrer» o «en Joan i la Mercè *s'han trobat* pel carrer»).

Quedar-se significava tradicionalment 'restar (o romandre) en un lloc': «En Joan ha anat al Brasil per quedar-s'hi.» Ara no: ara *quedar-se* substitueix *quedar*. Així, avui dia es diu amb tota naturalitat: «la resta *s'han quedat* amb un pam de nas» (quan abans es deia: «els altres han quedat amb un pam de nas»). Sempre s'havia dit: «he quedat que no m'hi he vist!», o: «he quedat de pedra», o: «hem quedat per trobar-nos a les cinc». I, en la forma reflexiva: «¿Et quedes a

casa dissabte?» Ara, en canvi, es diu: «Reus i Girona *es queden* sota mínims sense Ryanair.» També es diu *quedar-se sense llum* (a mi, em van ensenyar a dir: *quedar a les fosques*: «—se n'ha anat la llum i hem quedat a les fosques»), *quedar-se sense casa*, *quedar-se penjat*... En un anunci de Gas Natural es deia: «El drama de *quedar-se sense aigua calenta a la dutxa*». En una altra ocasió un locutor televisiu deia: «És cuiner... i *s'ha quedat sense feina*.»

No sé si tenen patent catalana els verbs reflexius com *llegir-se una cosa* o *saber-se una cosa*: crec que la forma més genuïna és *llegir una cosa* i *saber una cosa*; però és molt usual dir: «Ja s'ha llegit tot el llibre» o «¿Ja t'ho saps tot, això?». I *llegir-s'ho* o *saber-s'ho*: «llegeix-t'ho bé»; «se sap molt bé la lliçó». El que és cert és que durant els anys de la infantesa les meves germanes cantaven una cançó que deia: «Quan el bon Jesús / a l'escola anava, / la verge Maria / l'hi acompanyava; / *si sabia la lliçó*, / li donava un bobò / i un trossic de coca / per posar a la boca / i un ramet florit / per posar-se al pit...»

Tradicionalment, *estar-se* era sinònim de *habitar* (un lloc): «m'estic a casa dels meus oncles» (= «Visc a casa dels meus oncles») o també de *privar-se* (d'una cosa): «m'agrada fumar, però me n'estic». Ara, per obra dels mitjans de comunicació, ha passat a significar allò que abans s'expressava amb la forma sense el pronom feble, és a dir, *estar*. Així, en una notícia de 22-VII-2012 es deia: «El conductor va deixar tirat aquest divendres el comboi que conduïa en arribar a l'estació barcelonina. Els passatgers *van estar-se* mitja hora esperant que els diguessin alguna cosa». En català genuí es diria: «Els passatgers *van estar* mitja hora esperant que els diguessin alguna cosa».

Tot plegat mostra ben clarament com la desnaturalització de la llengua es va produint d'una manera subtil però constant. No sé si en castellà tots o alguns d'aquests reflexius són també sobrevinguts o bastards. El que, sens dubte, és ben cert i lamentable (i com m'agradaria equivocar-me!), és que res —cap força de la raó ni d'una norma desconeguda per una bona part dels parlants— no farà recular en els nostres mitjans de comunicació aquestes formes aberrants que enlletgeixen i empobreixen enormement la llengua per tornar-nos les tradicionals, correctes i genuïnes. Quina llàstima! █

Ús del pretèrit en períodes temporals

Carles Riera

Referint-nos a un període de temps dins el qual ja no som, el català usa el pretèrit remot (dit també pretèrit perfet o passat, en la seva forma simple, p.e. *vingué*, o perifràstica, p.e. *va venir*), mentre que el castellà a vegades emprà el seu *pretérito perfecto*, o sigui el nostre pretèrit pròxim (dit també indefinit, o perfet, o present compost, p.e. *ha vingut*).¹

Ara bé, sigui per la influència del castellà o per alguna altra causa, el cas és que trobem molts exemples en textos escrits actuals en què s'usa indegudament el pretèrit pròxim amb períodes de temps ja passats, o sigui dins els quals ja no som.

Classifiquem els exemples segons l'element o elements que marquen la circumstància de temps. Primer donem el text incorrecte i, a continuació, el correcte.

Fem precedir d'un punt negre aquells exemples que són correctes. Hi ha CONSTRUCCIÓ CORRECTA quan ens situem en un període de temps dins el qual encara som.²

Concretament, 1) quan podem sobreentendre-hi l'estructura *des de... fins ara*; 2) amb el demostratiu *aquest*, que marca proximitat; 3) amb la preposició *durant* 'dins l'espai de temps que dura una cosa'; 4) en coordinació amb *avui*, i 5) en altres casos.

ahir, ahir a la nit, abans-d'ahir, anit

Ahir a la nit hem anat a teatre → Ahir a la nit vam anar a teatre.

- AQUESTA nit hem anat a teatre.³

Ahir he anat a demanar un menú infantil per a la meva filla que és celíaca i he fet la comanda des del cotxe → Ahir vaig anar a demanar un menú infantil per a la meva filla que és celíaca i vaig fer la comanda des del cotxe.

- Avui o ahir he perdut un correu electrònic sorprenent. (En coordinació amb *avui*, una construcció amb *ahir* pot portar temps de pretèrit pròxim.)

Ahir a la nit no he pogut aclucar un ull → Ahir a la nit no vaig poder aclucar un ull.

- DES D'ahir a la nit (que) no he pogut aclucar un ull. (Se sobreentén fins ara: DES D'ahir a la nit FINS ARA (que) no he pogut aclucar un ull.)

Ahir a la nit he tingut un somni → Ahir a la nit vaig tenir un somni.

- AQUESTA nit he tingut un somni.
- DURANT la nit he tingut un somni.

Abans-d'ahir hem pujat a Queralt → Abans-d'ahir vam pujar a Queralt.

- Abans-d'ahir i ahir he tingut diverses intervencions en el Parlament i m'he cansat. O també: Abans-d'ahir i ahir vaig tenir diverses intervencions en el Parlament i em vaig cansar. (La situació s'ha produït diverses vegades en un període encara no conclòs.)

Anit he anat, per primer cop, al cine → Anit vaig anar, per primer cop, al cine.

1 Cf. RUAIX, *Català complet* / 2, p. 184: «Així es diu *Aquest any ha plogut molt* o *Aquest matí s'ha reunit la comissió*, encara que en castellà a vegades diguin *Este año llovió* (per *ha llovido*) *mucho* o *Esta mañana se reunió* (per *se ha reunido*) *la comisión*.»

2 La *Gramàtica de la llengua catalana*, de l'IEC, 2016, ho expressa així: «L'indefinit indica que la situació designada s'ha produït almenys una vegada en un període que encara no ha conclòs. Aquest període pot explicitar-se per mitjà d'expressions temporals del tipus *aquesta setmana*, *enguany*, *durant aquest segle*, *últimament*, *en la nostra era*, o bé ser implícit» (p. 916).

3 Sembla que aquesta frase es pot dir abans del migdia (si parlem en el dia d'avui).

dilluns, dimarts, dimecres, dijous, divendres, dissabte, diumenge

Diumenge hem parlat amb diverses persones del camp anarquista → Diumenge vam parlar amb diverses persones del camp anarquista.

- DES DE diumenge hem parlat amb diverses persones del camp anarquista. (Se sobreentén fins ara: DES DE diumenge FINS ARA hem parlat amb diverses persones del camp anarquista.)

Dilluns he anat al teatre → Dilluns vaig anar al teatre.

- AQUEST dilluns he anat al teatre. O també: AQUEST dilluns vaig anar al teatre.

Dimarts he mantingut una entrevista amb l'ambaixador de Palestina a Madrid → Dimarts vaig mantenir una entrevista amb l'ambaixador de Palestina a Madrid.

- AQUEST dimarts he mantingut una entrevista amb l'ambaixador de Palestina a Madrid. O també: AQUEST dimarts vaig mantenir una entrevista amb l'ambaixador de Palestina a Madrid.

Dimecres he inscrit la meva filla al casal d'estiu → Dimecres vaig inscriure la meva filla al casal d'estiu.

- AQUEST dimecres he inscrit la meva filla al casal d'estiu. O també: AQUEST dimecres vaig inscriure la meva filla al casal d'estiu.

Dijous hem fet l'últim entrenament de rítmica de la temporada → Dijous vam fer (o férem) l'últim entrenament de rítmica de la temporada.

- AQUEST dijous hem fet l'últim entrenament de rítmica de la temporada. O també: AQUEST dijous vam fer l'últim entrenament de rítmica de la temporada.

Divendres he mantingut silenci a les xarxes → Divendres vaig mantenir silenci a les xarxes.

- DES DE divendres he mantingut silenci a les xarxes. (Se sobreentén fins ara. També s'hi pot usar, lògicament, el present: DES DE divendres mantinc silenci a les xarxes.)

Dissabte he comparegut per explicar el pressupost de l'àrea d'infraestructures i accessibilitat → Dissabte vaig comparèixer per explicar el pressupost de l'àrea d'infraestructures i accessibilitat.

- AQUEST dissabte he comparegut per explicar el pressupost de l'àrea d'infraestructures i accessibilitat. O també: AQUEST dissabte vaig comparèixer per explicar el pressupost de l'àrea d'infraestructures i accessibilitat.

fa dos dies, fa una setmana, fa un any

Ho hauria d'haver fet abans: tothom penja les fotos i decora l'habitació quan se'n va, però jo ho he fet fa dos dies → Ho hauria d'haver fet abans: tothom penja les fotos i decora l'habitació quan se'n va, però jo ho vaig fer fa dos dies.

- Ho hauria d'haver fet abans: tothom penja les fotos i decora l'habitació quan se'n va, però jo ho he fet DES DE fa dos dies. (O bé: ... però jo fa dos dies que ho he fet.) I també: ... però jo ho vaig fer fa dos dies. (O: ... però jo fa dos dies que ho vaig fer.)

Fa una setmana hem engegat el nostre projecte de reforç escolar en aquest institut → Fa una setmana vam engegar el nostre projecte de reforç escolar en aquest institut.

- DES DE fa una setmana hem engegat el nostre projecte de reforç escolar en aquest institut. (Se sobreentén: Des de fa una setmana i fins ara.)

En l'àmbit cultural, fa un any hem fet bonificacions amb els impostos de l'IAE i l'IBI → En l'àmbit cultural, fa un any vam fer bonificacions amb els impostos de l'IAE i l'IBI.

- En l'àmbit cultural, DURANT un any hem fet bonificacions amb els impostos de l'IAE i l'IBI.

la setmana passada

La setmana passada he anat a Carcassona dues vegades: dimarts i dissabte → La setmana passada vaig anar a Carcassona dues vegades: dimarts i dissabte.

- DES DE la setmana passada he anat a Carcassona dues vegades: dimarts i dissabte. (Se sobreentén des de la setmana passada fins ara. Es tracta d'una acció que es repeteix.)
- DURANT la setmana passada he anat a Carcassona dues vegades: dimarts i dissabte. O bé: DURANT la setmana passada vaig anar a Carcassona dues vegades: dimarts i dissabte.

La setmana passada, l'eurodiputat Francesc Gambús (UDC) ha visitat els alumnes de Relacions Internacionals del professor Emmanuel Cohen-Hadria. Gambús ha reflexionat sobre les assignatures del Parlament Europeu i la seva tasca dins el grup del Partit Popular Europeu → La setmana passada, l'eurodiputat Francesc Gambús (UDC) va visitar els alumnes de Relacions Internacionals del professor Emmanuel

Cohen-Hadria. Gambús va reflexionar (o reflexionà) sobre les assignatures del Parlament Europeu i la seva tasca dins el grup del Partit Popular Europeu.

- AQUESTA setmana, l'eurodiputat Francesc Gambús (UDC) ha visitat els alumnes de Relacions Internacionals del professor Emmanuel Cohen-Hadria. Gambús ha reflexionat sobre les assignatures del Parlament Europeu i la seva tasca dins el grup del Partit Popular Europeu.

demà, l'endemà

- Demà he organitzat un debat al Parlament Europeu sobre aviació i taxes impositives (Se sobreentén: *Avui he organitzat per a demà un debat al Parlament Europeu sobre aviació i taxes impositives.*)

L'endemà m'ha tocat d'acompanyar les vaques i guardar-les fins a la tarda → L'endemà em va tocar d'acompanyar les vaques i guardar-les fins a la tarda.

En un mateix cap de setmana ha coincidit que he vist aquesta pel·lícula i l'endemà he anat a veure *Electra*, de Sòfocles, al TNC → En un mateix cap de setmana ha coincidit que he vist aquesta pel·lícula i l'endemà vaig anar a veure *Electra*, de Sòfocles, al TNC.

He pujat a dormir a Broate i l'endemà he fet el Guins de l'Ase i, a continuació, tota la llarga carena de la coma de Broate → He pujat a dormir a Broate i l'endemà he fet el Guins de l'Ase i, a continuació, tota la llarga carena de la coma de Broate.

En tot el barri hi havia barricades i l'endemà han saquejat una armeria → En tot el barri hi havia barricades i l'endemà van saquejar una armeria.

- Cosa probable quan véns de Barcelona via Berna, has dormit a Colmar i l'endemà has anat a parar a Estrasburg. (El véns, forma de present, fa que imaginem un període dins el qual encara ens trobem i en què situem diferents esdeveniments.)

PLAERS
D'AMETLLA

Trias Galetes - Biscuits SA

Ctra. de Sils, 36
17430 Santa Coloma de Farners
Tel. 972 84 12 13
www.trias.cat

Les entitats que lluiten per la llengua catalana (1)

Rafel Castellanos i Llorenç

Membre del Secretariat de la FOLC

Amb aquest, comencem una sèrie d'articles que ens permetran d'anar coneixent una mica més les entitats que lluiten per la llengua catalana. La descripció començarà en els anys seixanta del segle passat i abastarà el conjunt dels Països Catalans.

Moltes d'aquestes entitats, tot i fer una tasca important a favor de la nostra llengua, són poc conegudes, perquè no apareixen gaire sovint en els mitjans de comunicació. Amb aquests articles s'intentarà pal·liar aquest desconeixement i oferir un panorama molt ric d'iniciatives que ens servirà per a tenir una visió més ajustada de la nostra realitat lingüística.

En ple franquisme apareixen entitats de promoció cultural i lingüística com **Òmnium Cultural** (1961) i **Obra Cultural Balear** (1962) i uns anys després, ja mort el dictador, es va fundar **Acció Cultural del País Valencià** (1978). Aquestes tres entitats històriques estan coordinades des de 1990 en la **Federació Llull**. Es tracta de tres entitats molt conegudes, almenys pels seus noms i per algunes de les seves activitats més populars. Intentarem completar la informació per tal de conèixer-les una mica més bé.

ÒMNIUM CULTURAL

Òmnium Cultural (OC) ha organitzat moltes campanyes de promoció del català a l'escola i en els mitjans de comunicació. A partir de la presidència de Jordi Porta (2003) es va renovar internament i va ampliar les seves activitats, però el canvi més important va tenir lloc sota les presidències de Muriel Casals (2010-2015), Quim Torra (2015) i Jordi Cuixart (2015...), durant les quals OC va consolidar el seu compromís amb el procés cap a la independència i —juntament amb l'Assemblea Nacional Catalana— va organitzar les mobilitzacions més importants que hi ha hagut mai a Catalunya a favor del dret a decidir.

En el camp de la llengua destaca, en primer lloc, la creació l'any 1969 de la *Delegació d'Ensenyament en Català*, dedicada a l'ensenyament i a la formació de mestres de català i a l'organització de classes de català a les escoles. Va publicar, des de 1985, *Escola Catalana*, revista continuadora del *Butlletí*, el qual començà a publicar-se en 1965.

També és important la seva participació, d'una banda, en l'*Observatori de la Llengua*, organisme format també per la Plataforma per la Llengua i el CRUSCAT de l'IEC i, d'altra banda, a SOMESCOLA, plataforma en defensa de l'escola catalana formada per quaranta-tres entitats cíviques i educatives entre les quals, a més d'OC, podem trobar el CIEMEN, la CAL, la FAPAC, la FOLC, la Plataforma per la Llengua i l'USTEC.

En el camp de la cultura organitza activitats tan rellevants com el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes o la Nit de Santa Llúcia (la Festa de les Lletres Catalanes).

Actualment té més de 65.000 socis, molts d'ells incorporats els darrers anys (l'any 2008 en tenia 15.000). Té trenta-sis delegacions territorials repartides per tot Catalunya i també a la Catalunya del Nord i a l'Alguer. ■

El Correllengua 2017

Jaume Marfany

Vicepresident de la CAL

El Correllengua 2017 començarà a recórrer els Països Catalans el 30 de juny i l'1 de juliol a la comarca del Maresme, concretament a la població de Tiana.

Lola Anglada és el personatge homenatjat en el Correllengua d'enguany, en el 125è aniversari del seu naixement. La 21a edició recordarà la importància de l'obra de la il·lustradora i narradora infantil, però també es farà ressò del seu compromís amb els valors republicans, cívics, democràtics i catalanistes, a més de la seva lluita pels drets de la dona.

Lola Anglada és una figura força desconeguda, sobretot pel que fa a la multiplicitat de la persona i de la seva obra. El Correllengua té com un dels objectius que la gent dels Països Catalans conegui bé qui va ser Lola Anglada, des de tots els seus vessants: el professional, el polític, el catalanista i el feminista.

La seva obra és extraordinària, creada amb la pretensió de construir un país, tot seguint els ideals del Noucentisme. Una obra cabdal dins el moviment noucentista, tant pel que fa a la seva qualitat artística com pels aspectes de renovació cultural i ètica que s'hi difonen.

Una dona independentista, compromesa amb la República i amb Catalunya. Una dona independent i autònoma, insubmissa i rebel. La seva obra és el reflex d'aquest catalanisme i republicanisme. L'any 1937 crea «El més petit de tots», potser la seva imatge més coneguda i que va acabar esdevenint una autèntica icona de la lluita contra el feixisme i per les llibertats de Catalunya.

La seva vida no va ser gens fàcil, en la Catalunya de la postguerra. Pràcticament reclosa a Tiana, no va començar a trobar un cert reconeixement, realment efímer, fins als darrers anys de la seva vida.

Els actes d'inici del Correllengua 2017 tindran lloc a Tiana perquè és el municipi on Lola Anglada va passar molts dels estius de la seva joventut i on, després de la Guerra Civil, va viure fins al final de la seva existència. Els actes giraran entorn de la figura de Lola Anglada

i també es llegirà el manifest d'enguany, redactat per l'escriptora i periodista Núria Cadenes.

Un any més, un dels punts forts del Correllengua continuarà essent el Correllengua a les escoles, un conjunt d'activitats lingüístiques adreçades a nens i nenes d'infantil, primària, ESO i batxillerat per tal de donar a conèixer la figura i l'obra de Lola Anglada. Els recursos didàctics ja es poden trobar a <http://correllengua.cat>, el portal web creat específicament amb l'objectiu de trobar-hi tota la informació, calendari i agenda del Correllengua 2017.

El Correllengua 2017 s'impulsa amb la col·laboració de l'Ajuntament de Tiana, dels hereus del llegat de Lola Anglada i també de Núria Rius Vernet i Teresa Sanz Coll, expertes en l'estudi de l'obra d'Anglada. A més, compta amb el suport i adhesió de desenes d'entitats culturals d'arreu dels Països Catalans i és possible gràcies a la Generalitat de Catalunya i la Diputació de Barcelona.

<http://correllengua.cat>

«Digui, digui...»

Mercè Espuny i Pujol. Fotos de Ramon Fuguet

Parlem amb Marta Mas, Rosa Rosanas, Maria Helena Vergés i Joan Melcion, catedràtics i pares del «Digui, digui...».

La Marta, la Rosa, en Joan i la Mercè (l'entrevistadora)

Quin perfil teniu?

Rosa: Tots quatre som professors de l'Escola Oficial d'Idiomes (EOI) de Barcelona, la de les Drassanes. Hi vam entrar cap a finals dels anys setanta: jo, el 78; en Joan i la Marta, el 79, i la Maria Helena, el 80.

Marta: Tots som llicenciats en Filologia Catalana; bé, llavors el títol era Filosofia i Lletres o Filologia Romànica, amb una especialitat en Filologia Hispànica o Filologia Catalana. La Rosa, que és la més jove, és de la primera promoció de Filologia Catalana, del 1978. En Joan i la Rosa van estudiar a la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), ell és de la quarta promoció i ella de la cinquena; la Maria Helena i jo vam estudiar a la Universitat de Barcelona (UB) (la Central, com se'n deia llavors).

Mercè: I us va conèixer a l'Escola Oficial d'Idiomes?

Maria Helena: La Rosa, en Joan i jo ja ens coneixíem d'abans: la Rosa i en Joan són de Manlleu i jo, de Sant Quirze de Besora, tots d'Osona; la Marta, en canvi, és de Barcelona.

Marta: Vaig viure a Badalona, però vaig néixer a Barcelona i m'hi he passat gairebé tota la vida; per tant, puc dir que sóc de Barcelona.

Joan: Tots quatre, amb en Manel Carbonell, que també és d'Osona, integràvem el Departament de Català de l'EOI, que s'havia creat a finals dels anys seixanta, encara que els primers anys l'edifici de les Drassanes va funcionar com a Facultat d'Economia de la UAB, que també s'acabava de crear. Curiosament, tot i que es va crear encara en ple franquisme, a l'EOI ja s'hi van impartir des del començament classes de català, encara que de manera semiclandestina. Quan vam acabar la carrera ens hi vam anar incorporant gradualment, perquè ja proveníem del món de l'ensenyament del català: tots fèiem classes particulars o en diferents escoles: la Maria Helena treballava a l'Escola Normal de la UB, i tant ella com jo havíem treballat fent classes de català per a Òmnium en escoles del Baix Llobregat, a Cornellà i a Sant Boi de Llobregat.

Maria Helena: Allà hi fèiem un tipus d'ensenyament molt tradicional, amb el poc material de què disposàvem, i quan vam arribar a l'EOI ens vam trobar en un entorn on s'ensenyava anglès, francès, italià, alemany, rus..., llengües per a les quals, sobretot per a l'anglès, ja s'hi havien anat incorporant unes metodologies d'ensenyament de la llengua molt lligades amb el que es feia arreu del món, i nosaltres ens vam proposar usar aquestes mateixes metodologies per a l'ensenyament del català.

I com va anar que us llancéssiu a fer el «Digui, digui...»?

Joan: En aquella època, els anys setanta, des del Consell d'Europa i en el marc del seu projecte «Modern Languages» s'havien començat a promoure una sèrie d'iniciatives sobre programació i enfocaments metodològics en l'ensenyament d'idiomes des d'una perspectiva molt més comunicativa, que volia superar els mètodes estructuralistes que s'havien generalitzat a partir de la dècada dels quaranta. Era el que s'anomenava l'enfocament nocional-funcional, basat en les teories sobre els actes de parla («speech acts») de John Searle i que va tenir en obres com el *Notional Syllabus*, de Wilkins, i, sobretot, en el *Threshold Level*, de J.A. van Ek i John L.M Trim, les principals fonts d'inspiració per a una nova aproximació a l'ensenyament de llengües. De tot això ens van anar imbuïnt a

l'EOI i ens va obrir els ulls a una nova manera de plantejar-nos les nostres classes, sobretot per als alumnes no-catalanoparlants.

Marta: Ens vam dir: «Si això es pot fer per a l'anglès, aleshores també es deu poder fer per al català per a estrangers», perquè a l'Escola hi havia dues línies, una de classes de català per a catalanoparlants, per a gent que no havia tingut la possibilitat d'escolaritzar-se en català, i una altra per a no-catalanoparlants, primer gairebé tots castellanoparlants, però que, cap a finals dels setanta, quan ens hi vam incorporar, ja va començar a rebre alumnat d'altres països.

Rosa: A l'EOI hi havia molts estudiants estrangers que venien a aprendre espanyol i quan eren aquí descobrien que s'hi parlava català i molts d'ells, sobretot si establien vinculacions afectives amb gent d'aquí, es deien: «Mira, també podria aprendre català.»

Marta: I llavors al Departament de Català ens vam plantejar de preparar materials per a ensenyar català per a no-catalanoparlants amb una orientació metodològica molt similar a la que es podia fer per a qualsevol altre idioma. I vam començar a fer un material en aquesta línia. En català no hi havia gairebé res de llengua oral, tot era per a la llengua escrita, i nosaltres mateixos vam enregistrar els textos molt precàriament. Nosaltres quatre ens ho fèiem tot: els dibuixos, els textos, l'enregistrament de veu... Així va ser com vam elaborar el nostre primer material, que es va dir *Paral·lel*.

Joan: Quan ho estàvem fent va coincidir amb una època en què, com a directora general de Política Lingüística, hi havia l'Aina Moll, que és mallorquina; a l'Escola hi havia un director que es diu Miquel Llobera i que coneixia l'Aina Moll; i el cap del servei d'Assessorament Lingüístic de la Direcció General de Política Lingüística (GPL) era l'Isidor Marí, eivissenc. Era el

«clan baleàric», que estava al corrent del Projecte de Llengües Modernes del Consell d'Europa i que va voler incorporar el català com a segona llengua en aquest projecte. Es van proposar desenvolupar un projecte de materials multimèdia d'ensenyament del català en la línia del que havia estat el «Follow me» per a l'anglès. En Miquel Llobera, que era professor d'anglès i que estava al corrent del que fèiem al nostre departament, ens va animar a presentar una proposta per a aquest projecte. Des de la Generalitat van connectar amb el Consell d'Europa, amb en John L.M. Trim, amb en Toni Fitzpatrick, que havien estat impulsors del «Follow me», i van decidir d'organitzar un concurs públic per a desenvolupar un projecte similar per a no-catalanoparlants: era el segon projecte d'aquestes característiques dins el Projecte «Modern Languages».

Marta: I el nostre era el primer per a llengües minoritàries o, més ben dit, minoritzades. Quan va sortir el concurs, en Miquel Llobera ens va proposar que ens hi presentéssim: vam refer una mica el material que ja anàvem desenvolupant i ens hi vam presentar. Ens vam constituir en equip de treball i vam demanar a en Miquel Llobera que s'hi incorporés com a assessor metodològic. També ens vam posar en contacte amb en Joan Solà perquè ens fes d'assessor lingüístic i amb en Francesc Vallverdú, que tractava l'aspecte sociolingüístic.

Joan: Al concurs s'hi van presentar dos equips més, un de força potent, que tenia com a assessor lingüístic el mestre Antoni Maria Badia i Margarit. Però, pel que sabem, en John Trim, com a membre del projecte «Modern Languages» del Consell d'Europa i assessor del tribunal que havia d'adjudicar el concurs, va apostar per nosaltres perquè ens veia com un equip jove i entusiasta i això li feia pensar que hi dedicariem tots els nostres esforços.

Maria Helena: El projecte es va plantejar en tres parts: la primera consistia a elaborar el repertori de nocions, funcions, situacions comunicatives i formes lingüístiques que havien de constituir el «Threshold level» o «Nivell llindar» del català: el que un aprenent no-catalanoparlant hauria de saber per a tenir el que es coneix com el nivell mínim general de domini d'una llengua, és a dir, el B1 actual, dins el MECR; la segona part consistia a elaborar un material textual —els llibres de text i les guies per al professor— i els guions per al material audiovisual; i, com a tercera part, fer un material en vídeo que es pogués emetre per televisió.

Rosa: Tot plegat s'havia de fer en divuit mesos, amb una particularitat, que vam utilitzar la ràdio i la premsa

com a mitjà per a difondre el curs, tot i que d'això se'n va encarregar un altre equip. El de la ràdio, el va dirigir l'Eduard Delgado, i el de la premsa, en John McDowell. Parlem del 1983 i, com a curiositat, et podem dir que un dels qui posava veu al programa de ràdio era una joveníssima promesa: en Miquel Calçada.

I com es va finançar el projecte?

Joan: Per a l'elaboració del Nivell Llindar, el material didàctic i els guions de vídeo, la dotació era d'uns 20 milions de pessetes de l'època (uns 120.000 €). I amb això ens havíem de fer càrrec de tot i justificar totes les despeses, excepte de la part de producció audiovisual: pagàvem els guionistes, els dibuixants, el maquetista, els assessors, el material fotogràfic, les despeses fungibles... I també el nostre sou, és clar. Vam constituir una mena de petita empresa per la feina de gairebé dos anys. Vam haver de llogar un local, al Portal de l'Àngel, damunt una botiga de torrons. Allà ateníem productors, delegats del Consell d'Europa, guionistes... en un despatxet de 20 metres quadrats, ple de fum, perquè tots fumàvem com desesperats... i tots havien de passar per davant de la botiga dels torrons [riu].

Rosa: D'aquests 20 milions de pessetes ens en vam gastar una part important, 100.000 ptes., concretament, a comprar una màquina d'escriure IBM que tenia un gran avenç tecnològic: contenia tecla correctora! [riu]. En aquell moment era impensable treballar amb un processador de textos. Vam contractar també dues noies, la Glòria i la Victorina, que feien les fitxes del lèxic a mà i les posaven dins d'un arxiu; també passaven els textos a màquina, perquè nosaltres vam escriure el **Digui, digui...** amb llapis! i així anar fent...

Maria Helena: En Joan, com que era el coordinador, va poder tenir una excedència i una dedicació en exclusiva al projecte, però nosaltres, la Marta, la Rosa i jo, vam continuar treballant a la tarda a l'Escola Oficial d'Idiomes de Drassanes (l'única que llavors hi havia a Barcelona) i el matí el dedicàvem al projecte. I treballàvem el dissabte! No vam fer vacances, ni d'estiu ni de Nadal... Bé, vam anar una setmana a Mallorca, a Pollença, a casa en Miquel Llobera... Ho fèiem tot, fins i tot guions per a la televisió...!

Marta: A en Joan, quan ens van fer la concessió, com que era el coordinador, el van enviar per les Europes, per conèixer com s'havia fet el «Follow me», en una *tournee* per Londres, a la BBC, també a Frankfurt i a Munic, perquè el «Follow me», tot i ser una producció

britànica, estava promogut per les Volkshochschulen alemanyes. Hi va anar acompanyat per l'Isidor Marí, en Miquel Llobera i l'Antoni Ribas, que inicialment havia de ser el director dels vídeos. I es va haver d'anar a comprar vestits de mudar, perquè no en tenia...

Joan: El que era divertit és que en aquestes visites vam parlar amb un munt de gent que havia format part de la producció del «Follow me»: els responsables de l'equip de disseny pedagògic, els de l'equip de lingüistes, els del disseny gràfic, els d'edició dels materials, els de l'equip de guionistes, etc. I quan em demanaven qui eren els responsables de cada un d'aquests equips, en el nostre cas, jo havia de respondre sempre «el meu equip i jo», i quants sou? «Doncs quatre!» I se'n feien creus...

I no hi havia gent de TV3?

Joan: Quan vam començar a fer els vídeos encara no existia TV3; la producció va anar a càrrec d'una productora privada que es deia Videospot, al capdavant de la qual hi havia en Pepo Sol. La producció executiva es va encomanar a Dolors Manté, que ja tenia experiència en la producció de programes, especialment de programes infantils.

Marta: TV3 no va començar a emetre fins poc abans que nosaltres acabéssim el projecte, i el «**Digui, digui...**» va ser un dels primers programes de la seva graella, a més en hora de màxima audiència, cap a les nou del vespre. I una altra curiositat és que, a part de la retransmissió dels Jocs Olímpics i no sé si alguna cosa més, em sembla que és l'únic programa que es va emetre simultàniament tant a TV3 com al canal català de Televisió Espanyola: en una cadena ho emetien el dimarts i en l'altra el dissabte. I s'anava fent... I també hi havia un concurs, cada deu unitats, en què la gent participava... Però això ja va ser cosa de TV3.

Quina edat teníeu, en aquella època?

Rosa: Quan vam començar, el 83, jo, vint-i-set anys; la Maria Helena i en Joan, un any més, i la Marta, que és la més gran, trenta-vuit. Érem aquests [i m'ensenya una foto extreta del llibre del segon curs del «**Digui, digui...**», on es veuen tots quatre amb la mirada perduda].

Com a curiositat la Rosa explica que en una foto ella hi surt vestida de *punky*, amb una cresta, uns pantalons prestats, un cademat, com la Nina Hagen, i que els alumnes no la reconeixien; al contrari, sempre

comentaven la foto amb un deix de menyspreu... Ella riu... En canvi, en Joan o la Marta feien «cameos» i sortien en els vídeos.

Joan: Vam voler ser fidels a l'època, els anys vuitanta. I per a editar el material gràfic vam voler buscar una estètica que s'aproximés més al còmic de l'època. En aquell moment hi havia l'anomenat «Equip Botifarra», format per dibuixants com en Max, en Tha, en Vaquer, l'Alfons López..., que feien còmics *underground*, amb els quals a vegades coincidíem al bar El Raval (al carrer Doctor Dou, 9), un lloc mític que regentava l'ex-dona del Pepe Rubianes, que després va ser un dels actors que apareix en els vídeos. I el disseny gràfic el vam demanar a en Javier F. Aceytuno, que llavors dissenyava la revista *Quimera*. D'ell també és el logotip i la maquetació del llibre.

És important de pensar que allò va ser fruit d'una època, crec que ara seria impossible... Tots teníem molt entusiasme, érem joves, la Generalitat acabava de començar... I és de justícia destacar la importància de l'Aina Moll en aquells moments de normalització lingüística, i també la de l'Isidor Marí. Es respirava un esperit de col·laboració i d'integració, per damunt d'interessos partidistes: la Generalitat era governada per Convergència, però l'Aina Moll provenia de l'entorn socialista, i l'Isidor Marí, del nacionalisme d'esquerres. I nosaltres també estàvem molt lluny de ser convergents. Però això llavors no importava: interessava anar per feina, vèncer dificultats i obstacles i ajuntar esforços. I no sols en l'àmbit de l'Administració, sinó també entre tota la gent que va participar, des de diferents àmbits, en el projecte. Tothom s'ho va prendre amb il·lusió i entusiasme...! Tothom a qui vam demanar que hi col·laborés ens va dir que sí! Per exemple, en Josep Maria Benet i Jornet, que va fer-nos els guions de les dues minisèries, en Joan Potau, guionista i publicista, que va escriure bona parts dels gags dels vídeos.

Marta: I els actors dels programes de TV, que hi van aportar molta frescor: en Carles Velat, que hi donava un toc woodiallensc, l'Imma Colomer, la Minguillón, l'Alfred Lucchetti, en Quico Romeu, en Jaume Sorribas... l'Anna Lizaran, que va participar en el primer episodi pilot. Amb en Juanjo Puigcorbó i en Pepe Rubianes ens hi vam fer un tip de riure...

Maria Helena: Val a dir que la Marta, que venia del món del teatre (va ser, juntament amb en Joan Oller i en Quico Romeu una de les fundadores del primer «Dagoll-dagom»), va ajudar a establir la complicitat necessària amb tots ells, i també va assessorar la productora en la tria d'actors.

La Marta i en Joan repassen el material que van elaborar anys enrere

Joan: Tots ells, juntament amb el realitzador, Orestes Lara, van ajudar a aconseguir que el producte televisiu sortís tan bé i tingués tan bona acollida. Van contribuir a projectar la idea que aprendre català podia ser molt divertit!

Marta: L'Orestes Lara, que era un realitzador experimentat de televisió, va tenir la visió de fer-ho tot amb una estètica atemporal; ara evidentment han passat molts anys i es veu antiquada, però va aguantar molts anys perquè l'escenografia era molt esquemàtica... Els personatges eren tan sobrepassats, era tot tan estripat, que ara moltes coses passen per *kitsch*, *vintage*. Tot l'escenari eren mòduls i jugaven amb grisos i colors clars. El presentador, que era en Carles Velat, va decidir vestir-lo amb un esmòquing i un llacet, perquè era una manera atemporal de presentar-se. En Carles ho va fer molt bé: va donar la imatge i una línia de continuïtat a tot el programa de televisió.

Rosa: Nosaltres també vam ser presents en el procés d'enregistrament dels vídeos. Com que havíem participat en l'elaboració dels guions televisius, val a dir que sense cap tècnica ni res, anàvem als rodatges a controlar que els actors fossin fidels als textos i a vigilar la pronúncia. A més havíem de treballar molt de prop amb la productora. Pensa que la producció

va començar abans que nosaltres haguéssim acabat tot el material i, per tant, havíem d'anar preparant guions nous mentre ja se n'estaven rodant.

Fins quin any es va emetre per televisió?

Joan: Es va emetre del 84 al 86 i després es va tornar a emetre ben bé durant quatre anys, al canal internacional de TVE, en hores intempestives. A vegades em trucava gent des del Marroc o des d' Austràlia, per dir-me que emetien el «**Digui, digui...**» des d'allà.

Se n'han anat fent reedicions, del «Digui, digui...»?

Rosa: Ara, des de fa ja bastant temps, no. En el seu moment, passats uns anys, el 89, es van actualitzar els textos i les fotografies, i el 91 i el 94 en vam fer una edició revisada, però no pas els vídeos, perquè era molt car fer-ho. A més, Videospot, que va créixer com a empresa amb el «**Digui, digui...**», va tancar.

Marta: Però, mentre es va editar, els tiratges van ser espectaculars: vam batre rècords. La primera edició, de setembre del 84, va ser de 25.000, però se'n van fer moltes reedicions, de 10.000 exemplars cada una. La Llibreria Blanquerna de Madrid el tenia com a *best-seller* i per a l'Abadia de Montserrat, que n'era l'editora, va representar una empena inimaginable.

Per cert, d'on va sorgir el nom de «Digui, digui...»?

Rosa: Quan ja feia temps que hi treballàvem, no tenia encara nom. En dèiem «Curs multimèdia». Però per a triar-li un nom vam fer una sessió de *brainstorming* amb en Pepo Sol, l'Isidor, l'Antoni Ribas... I quan ja havíem dit i descartat molts noms, en Ribas va proposar «Digui?», com la resposta que donem a una trucada telefònica. I crec que va ser l'Isidor que va suggerir: «Digui» sol, no, però repetit, «Digui, digui...» té més gràcia, perquè és una invitació a parlar. I ens va agradar i, mira, fins avui...

I què creieu que ha representat el «Digui, digui...» en el món de l'ensenyament del català?

Marta: Crec va representar un canvi d'orientació i una revolució important en la manera d'ensenyar català com a segona llengua o com a llengua estrangera, que després ha tingut continuïtat. Nosaltres mateixos, quan vam arribar a l'Escola Oficial d'Idiomes, treballàvem amb els llibres d'en Rúaix, i per als estrangers, per a aprendre català, hi havia un llibre que es deia *Pràcticas de catalán básico*, de Josep Llobera. També hi havia un llibre que havia fet en Gentil Puig, que venia de la tradició francòfona,

que es deia *Català audiovisual*, però que d'àudio no en tenia... Sols dibuixos! En Josep Tió també havia fet molt material, però amb un enfocament del que se'n deia centres d'interès; en Larreula, que venia d'Òmnium, també havia preparat material gràfic per a l'ensenyament de català per a no-catalanoparlants. Però el «**Digui, digui...**» va suposar posar-se al corrent de les tendències metodològiques més avançades en el camp de l'ensenyament de llengües estrangeres.

Joan: Com ja t'hem dit, el «**Digui, digui...**» va ser el segon projecte multimèdia dins els projectes «Modern languages» promogut pel Consell d'Europa i això ja dóna una idea del pas endavant que va suposar. I a més ens consta, per diversos missatges i comunicacions que vam rebre, que va tenir força repercussió i molt bona valoració entre experts d'ensenyament d'altres idiomes.

Tots quatre són catedràtics de català de l'Escola Oficial d'Idiomes. La Rosa i la Maria Helena són les que hi han continuat com a professores, fins ara que s'han volgut jubilar. La Marta es va incorporar posteriorment com a tècnica al Departament d'Ensenyament de la Generalitat durant molts anys, fins que va tornar a l'EOI, on es va jubilar. I en Joan va ser director de l'EOI i després se'n va anar a la Universitat Autònoma, a dirigir el Servei d'Idiomes Moderns, on després ha exercit diversos càrrecs vinculats a la gerència de la Universitat.

La Marta és qui ha continuat fent llibres i material didàctic. Ella, juntament amb Albert Vilagrassa, és autora del mètode *Veus*, d'una col·lecció de llibres de lectura bàsica i adaptada i de la *Gramàtica catalana de la A a la Z* (2012). ■

Enric Frigola: «Vaig fer el primer informatiu en català de mitja hora»

Àlex Gutiérrez

És el que s'anomena un-home-de-ràdio, així, amb guionets. I, per tant, escoltar-lo i transcriure'l vol dir recollir un discurs ben estructurat i, en el seu cas, tranquil. Encabim cinquanta-cinc anys d'ofici en una hora d'entrevista, amb la sensació que cada etapa és un fil que, si l'estiréssim, donaria per a una història pròpia.

Ve de nissaga de pagesos, però va canviar les carxofes vegetals per les d'escuma dels micròfons. Com va ser això?

El meu cas és raríssim. Fill de pagesos, estava destinat a continuar la dinastia que arrencava uns quants segles enrere. Però als sis o set anys va entrar a casa el primer aparell de ràdio i allò em va transformar la vida. Des del primer moment vaig voler dedicar-m'hi, tot i que a casa no hi havia cap entorn favorable a l'ofici. Els pares no van entendre la meua vocació fins al final, quan van veure que podia guanyar-m'hi la vida i que me'n sortia, més o menys. Em passava les hores del dia buscant emissores, d'aquí i de fora. Sóc empordanès i allà arribaven les ràdios de França i ja aleshores intuïa que allò era un altre món. Un factor decisiu va ser escoltar Radio Pirenaica. Amb els pocs anys que tenia no acabava d'entendre moltes de les informacions que donaven. Però vaig captar que, més enllà dels

discos dedicats, els concursos i les actuacions, la ràdio podia ser una altra cosa. I recordo, a les nits i entre interferències, escoltar aquelles arengues. Que les feien cridant, no com els locutors d'aquí. Encara conservo aquell aparell, per cert.

Es va convertir en un dels recuperadors del català a la ràdio.

Després de formar-me a Radio Girona vaig entrar a Radio España de Barcelona, que havia estat usurpada a Ràdio Associació de Catalunya pels nacionals, que en deien. Jo vaig començar fent ràdio en castellà, però vaig tenir la sort de conèixer gent que em va influir molt. Parlo de Narcís Jordi Aragó, que era viu i és tota una institució a Girona, de Joan Ribas, de Francina Boris... Aquesta gent em deia que s'havien de fer coses en català i m'hi vaig apuntar de seguida. A Radio España la base era en castellà, però vaig lluitar per fer els primers programes en català que feia aquella ràdio. I vaig fer el primer informatiu en català de mitja hora. També em vaig dedicar a divulgar la Nova Cançó. Jo començo l'any 1963, que és l'any que es publica el disc de l'Espinàs dedicat a Brassens i que passa per ser el primer LP de la Nova Cançó. Vaig seguir el moviment des del començament i m'hi vaig bolcar.

Va haver de bregar molt amb el poder?

Sí, sí... El que recordo, més que moments concrets, és la sensació generalitzada de por. Sobretot a Barcelona, perquè Girona quedava lluny del gran poder. Recordo anar a treballar cada dia amb por. Em torturava pensar què podia haver dit o quina cançó havia pogut posar el dia abans que pogués provocar una reacció contrària. I és una sensació difícil de descriure: es tracta de por de perdre la feina, que et facin fora del programa... Por de ser apartat de la professió per haver dit o comentat alguna cosa que no agradava. La vaig tenir uns quants anys.

La precarietat ha ressuscitat aquests mecanismes de la por per al periodisme.

Sí, crec que sí. Encara que sigui per motius diferents, hi ha por a perdre la feina. En el meu cas, jo acabava d'instal·lar-me a Barcelona, havia tingut el meu primer fill... patia molt. Ara bé, feia el que creia que havia de

fer. No tinc la sensació d'haver-me censurat massa, però suposo que sí, que en el fons ho devia fer.

Quin és el moment més tens que recorda?

Un dia vaig llegir la carta d'un oient que es queixava per la multa que havien posat a la revista *Presència*. Allò va ser una bomba. Em van deixar sense programa, em van abaixar el sou... Com a càstig, em van deixar dient només l'hora en punt. També em permetien gravar algunes falques i anunciar el disc que venia. També recordo una bona tangana quan Quico Pi de la Serra va venir a presentar una cançó titulada «Si els fills de puta volessin no veuríem mai el sol». Va provocar un tsunami de dimensions colossals. Jo no era cap heroi, però tenia clar què em tocava fer. Sóc una persona tímida, que em costa de vegades prendre decisions, però amb les coses en què creia i tenia clares, no em costava gens. I vaig acabar fent un altre programa.

Va formar part dels primers anys de Ràdio 4, com a presentador del programa matinal. Quins models el van inspirar?

No hi havia precedents. Em van dir que fes una llista de col·laboradors i vaig triar-ne molts, alguns com Néstor Luján, Maria Aurèlia Campmany, que em pensava que dirien que no, perquè la ràdio naixia en el context de la UCD, que era el partit hereu més directe del franquisme. Però en aquells moments al govern de Madrid li interessava quedar bé a Catalunya. I hi va haver una certa permissivitat: mai ningú no em va censurar res. Tenia un pressupost que ni me'l creia, tot i que no era gaire elevat. I vaig dissenyar el programa que em va semblar: trucades dels oients, col·laboradors, esports... no gaire allunyat del que s'està fent en aquest moment.

Tertúlies?

No, en aquell moment no existien i no se'm va acudir. Ningú no en feia.

Li agraden?

No m'agraden. No diré que no en segueixi alguna, però és un gènere pervers, perquè fa que tothom s'atreveixi a parlar de tot. Hi ha tertulians que estan bé, però per cada un que jo considero que està bé, n'hi ha quinze o vint que no. Si ara hagués de fer un programa de ràdio, no faria tertúlies. Ni els més llestos i il·luminats no serveixen per a parlar de tot: s'hauria d'anar cap a l'especialització.

Fa el salt aleshores a la privada i dirigeix la Cadena. Quin record en guarda?

Molt agre dolç. Més agre que dolç, de fet. Dolç perquè significava haver arribat al que jo considerava la normalització de la ràdio en català. També dolç perquè era un projecte amb el qual m'identificava molt i van

ser quatre anys d'una feina intensa i apassionant. Però amarg perquè allò va ser un fracàs absolut. No va funcionar.

Per què?

Probablement per la nostra pròpia inexperiència, perquè ningú no havia fet ràdio privada en català. Però va fallar també per un error de càlcul. A les persones que van posar en marxa el projecte, segur que amb bona fe, algú les havia convençudes que es podia fer una ràdio competitiva amb tres o quatre persones. Al cap d'un mes, ja es va veure que no era possible: si volies fer informatius i competir amb Catalunya Ràdio i Ràdio 4 necessitaves molta més gent. I s'hi va incorporar més gent, però no la podien pagar. Quan em van fitxar, vaig demanar quant temps tenia per a consolidar la ràdio. Em van dir dos anys. Però no: al tercer mes ja hi havia problemes per a pagar el sou i allò va ser un calvari. A mi em fan fora al cap de quatre anys i aleshores torno a Ràdio 4.

Cadena 13 és un precedent de ràdio privada en català que ha quedat oblidat. Com és que les llicències, pensades per a ràdio en català, van acabar a la Cope?

Les van vendre. En aquella època es devia poder fer, però em va sorprendre molt. Era una època d'expansió de la Cope, però li faltaven llicències a Catalunya. Però, és clar, de ràdio en català, res de res.

I quan fa vora trenta anys que fa ràdio salta a la televisió. Va sentir vertigen?

Sí, i tant. Jo era amic de Ramon Colom, amb qui havia treballat a Radio España. Aleshores, en una crisi forta a Sant Cugat, arran del fals informatiu d'«El camaleó», que es va saldar amb cessaments i dimissions, em va dir si m'animava a anar-hi de cap de programes. El càrrec l'exercia aleshores Joan Ramon Mainat. El primer que vaig fer va ser parlar amb ell, perquè no volia ocupar el lloc d'un amic. Li vaig dir: si et vols quedar, si lluites per quedar-te, diré que no. Però ell em va dir que tenia clar que havia de marxar i que tenia clar que s'havia equivocat en alguna cosa. Vaig acceptar i de seguida vaig entendre que la televisió no té a veure amb la ràdio. I jo hi entrava en un moment de crisi màxima a Sant Cugat. Per tant, tota la plantilla mirava de prop el que feia. O aprenia i assimilava els mètodes de treball de la televisió o duraria poc. Crec que ho vaig aconseguir, però al final, després de dotze anys, me'n vaig cansar. I vaig plegar voluntàriament.

Cansat de les pressions?

Sí, i també em cansava molt que fos tan difícil tirar endavant un programa. Tot s'havia d'anar a discutir a Madrid. L'autonomia de Sant Cugat era mínima, per

no dir inexistent. Fins i tot els programes en català els havíem de discutir a Madrid. Anava a Madrid a buscar feina, en aquella etapa. Perquè hi hagués feina a Sant Cugat acceptava gairebé tot el que oferien, que la major part de vegades eren programes que no volien o no podien fer. I, efectivament, quan era a TVE-Catalunya vaig patir pressions polítiques, tant amb el PSOE com amb el PP. Vaig enganxar els primers anys del PP, que van ser brutals. No era tant que et diguessin què podies fer i què no, sinó que et col·locaven la seva gent, com ara presentadors i editors que et sortien més cars perquè cobraven més. Un dels meus interlocutors, per exemple, era Miguel Ángel Rodríguez, a través d'una productora que havia constituït.

Entra aleshores a Catalunya Ràdio en el discutit període en què Montserrat Minobis en va ser directora. Vostè defensa la seva figura, però deu saber que està en franca minoria.

Sí, suposo que estic en franca minoria. A veure. Ella era directora, nomenada per Joan Majó. I jo vaig ser-ne subdirector: aquesta figura que no saps ben bé mai què fa. Segur que es van cometre molts errors, segur. Però també és veritat que a ella se li han fet pagar errors i situacions en les quals no va tenir res a veure. Per començar, quan la nomenen per a sorpresa de tothom, qui s'hi oposa més és un cert sector del PSC. Després, no és veritat que durant la seva etapa baixessin les audiències: van baixar més tard.

És recordada com la directora que va perdre dos pesos pesants com Jordi Basté i Toni Clapés.

Tot i que es va fer tot el possible perquè no marxessin, no es va actuar com s'hauria d'haver actuat. Però se li han atribuït problemes, com la conflictivitat pels sous, que no depenien d'ella sinó de la direcció general. De l'arbre que se sabia caigut des del començament, tothom es va atrevir a fer-ne molta llenya.

Allà vostè va impulsar Catalunya Cultura, que s'ha reconvertit en iCat. Creu que n'és digna successora?

Catalunya Cultura no va funcionar, és evident. Va néixer a imatge i semblança de France Culture, però se li demanava un tipus de ràdio per a la qual no hi havia ni la meitat de la meitat de la meitat del que feia falta. I a França no té gaire audiència, però és una emissora de prestigi i molt cara. Fer sèries, tenir bons col·laboradors... això no es fa amb una sabata i una espadenya, que és el que tenia de pressupost Catalunya Cultura. Ara, el canvi a iCat FM no em va semblar malament. No era el projecte pel qual vaig entrar però era interessant que s'adrecés a un sector jove, que no escolta tradicionalment la ràdio. Una altra cosa és quan ha saltat de la FM i només es pot escoltar per internet.

No acaba amb bons termes amb l'emissora.

Vaig ser amablement convidat a sortir. La direcció que hi havia en aquell moment, amb Albert Sáez com a director general i Oleguer Sarsanedas com a director de l'emissora, va decidir empènyer fora els qui teníem més de seixanta anys, a canvi d'una indemnització. Em va costar decidir-me però vaig dir que sí, fent-me un plantejament molt simple: si aquí no em volen, he de plegar. I me'n vaig a l'atur.

¿Va ser un cop dur, a la seva edat?

Va ser un xoc fort, però ho és per a tothom, no sóc cap excepció. El que més em va dolre no és que prescindissin de nosaltres, sinó que en aquells últims mesos veia que les feines que em donaven per fer eren absolutament irrellevants. Aquí és on vaig veure que no em volien.

Ha estat vuit anys també al Col·legi de Periodistes, copsant des d'allà els efectes de la crisi sobre els mitjans. Què hem perdut i què hem guanyat?

Hem perdut molts mitjans i molts llocs de treball... I si la crisi, i ho dic entre moltes cometes, ha tingut alguna cosa positiva és que ha fet entendre a la gent, tant a les noves generacions com a les que quedaven, que un determinat sistema de treball s'havia acabat. I que el que ha de venir no està prou definit, però tothom s'ha d'espavilar. Jo m'he rebel·lat i he plorat per com han acomiadat periodistes pel fet de tenir cinquanta anys. A mi no m'ha afectat, però ha passat a la majoria de diaris. En determinats temes del periodisme, l'experiència és un grau i cal conservar la capacitat de transmetre aquesta experiència dins la redacció. S'ha malmès talent per una decisió burocràtica que es podria haver resolt d'una altra manera.

Ara és jubilat i fa de voluntari a Ràdio Estel. És feliç?

Feliç...? La felicitat no existeix: existeixen moments feliços.

Si em permet, em sembla una resposta molt catòlica, aquesta.

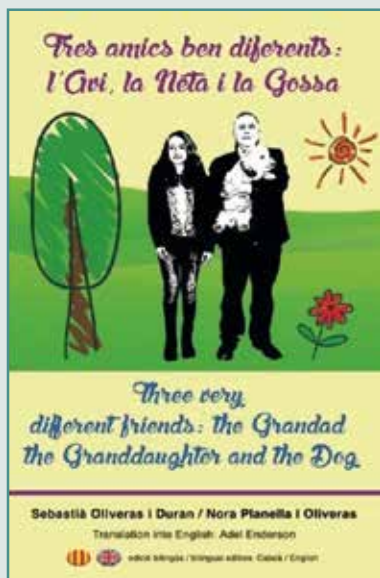
No es pot ser feliç amb el món que tenim al davant. Com puc ser feliç veient el panorama que hi ha, aquí i a fora? Em preocupa i em capfico. Sí que és veritat que a la vida hi ha moments feliços i has de procurar que siguin majoria. I el balanç, en aquest moment, és que tinc més moments feliços que no pas infeliços. |

 http://www.ara.cat/societat/ENRICFRIGOLA-He-plorat-acomiadat-periodistes_0_1306669392.html

Tres amics ben diferents: l'Avi, la Néta i la Gossa

Andreu Salom i Mir

SEBASTIÀ OLIVERAS I DURAN /
NORA PLANELLA I OLIVERAS

**Tres amics ben
diferents: l'Avi,
la Néta i la Gossa**

Sebastià Oliveras, mestre jubilat i llicenciat en Filologia Anglo-germànica, és un docent inquiet de la vila de Capmany, resident a Amer des de fa molts anys. Autor de dos llibres de poesia: *Balada del senyor Ramon*, una descripció del gran mite eròtic català, i en una edició privada, *Del pati de l'escola estant*, una col·lecció de poemes per a mainada. La seva fonda preocupació per la llengua l'ha portat també a ser director i coautor del *Diccionari pràctic i complementari de la llengua catalana (Dipracom)*, del qual s'ha publicat un primer volum (podeu consultar-lo a www.dicpc.cat).

En aquest llibre, publicat a Amazon, els autors (la néta del mateix Oliveras, Nora Planella, n'és coautora) fan ús d'un estil eminentment didàctic, amb preguntes i respostes que ajuden a conèixer la cultura catalana. L'obra s'adreça als nostres nens i adolescents (tot recordant que els hem d'ajudar a ser responsables i a tenir criteris propis), però també a les persones no catalanes, que així es poden acostar a les nostres tradicions (Oliveras i Planella ens parlen d'una manera amena del *tió*, de les *sardanes*, dels *castells*). Un altre dels mèrits de *Tres amics...* és la voluntat de tocar qüestions i problemes de la vida de cada dia: la guerra, l'esport, l'ensenyament, l'anorèxia, l'amistat, la hipocresia ..., alhora que constitueix, en si, un cant a la natura.

Un altre apartat ben interessant és el capítol dedicat a les experiències viscudes amb animals. Cal fer esment, òbviament, de la gossa a què fa referència el llibre (encara que en realitat siguin dues), la Cussa, que completa el diàleg entre tres que hom manté en tots els capítols. L'animal, des de l'esperit humanitzat que li atorga Oliveras, ofereix un punt de vista ingenu, però assenyat, de les coses. És igualment força il·lustratiu l'episodi dedicat als porcs (*La cort*), en què l'autor, des de la seva experiència personal, els descriu com uns éssers amb una intel·ligència particular.

En el pla de l'assertivitat lingüística cal destacar, en aquesta obra, l'ús d'un català molt correcte que defuig totalment calcs lèxics i sintàctics, els quals han esdevingut una tendència general en els mitjans de comunicació audiovisuals nostrats, cosa que ha donat forma al deplorable «catanyol». En aquest sentit, considerem molt encertades les notes a peu de pàgina, que proporcionen una informació valuosa de mots poc habituals, de frases fetes no gaire usals o, simplement, d'aquells vocables o expressions de què Oliveras considera escaient fer alguna explicació.

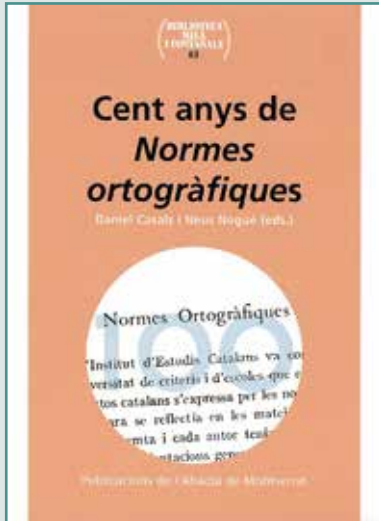
Finalment, hem d'asserir que es tracta d'un llibre que pot ajudar perfectament estudiants de nivell mitjà, atesa la seva consideració d'obra bilingüe (Adel Enderson n'ha realitzat una excel·lent versió en anglès), a treballar d'un mode més entretingut una segona llengua (català o anglès), i tostemps, recordem-ho, des d'un català genuí que valora, decididament, la riquesa dialectal de la llengua catalana. |

<http://www.dicpc.cat/>

Cent anys de Normes ortogràfiques

Ramon Torrents

DANIEL CASALS I NEUS NOGUÉ,
editors

Cent anys de Normes ortogràfiques

Publicacions de l'Abadia
de Montserrat, 2016

Aquest volum, *Cent anys de Normes ortogràfiques*, no pretén estrictament de fer balanç de l'evolució ortogràfica viscuda d'ençà que el codi va ser instituït, sinó que, des de diferents angles i enfocaments, ofereix una visió de l'acceptació i les dificultats actuals del que va ser la primera pedra en la fixació del català escrit gràcies a l'acció d'Enric Prat de la Riba, Pompeu Fabra i l'Institut d'Estudis Catalans. Els responsables de l'edició, Daniel Casals i Neus Nogué, expliquen que el llibre és un dels dos fruits de les activitats promogudes pel Màster d'Estudis Avançats de Llengua i Literatura Catalanes, coorganitzat per la Universitat Autònoma de Barcelona i la Universitat de Barcelona, en el centenari de la proclamació de la normativa ortogràfica (1913-2013). A part les jornades específicament dedicades al procés d'elaboració i la participació dels geolectes en la redacció de les Normes, la direcció del màster va prendre l'acord de publicar aquests estudis, que s'articulen en dos blocs: el primer, sobre els problemes de representació gràfica de la llengua i el grau d'acceptació aconseguit al País Valencià i a les Balears, i el segon, d'orientació més general, referit a tres aspectes il·lustratius de la projecció social de la normativa en marcs i casos diversos.

Obre el primer bloc el treball «**Possibilitats i límits de la normativa ortogràfica**», de Brauli Montoya (Universitat d'Alacant, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, Institut d'Estudis Catalans), que estudia i detalla tres possibles reformes ortogràfiques amb vista a una millor visibilitat i comoditat dels parlants que poden no sentir-se prou emparats pel sistema en vigor. Els tres punts es refereixen al nom de les lletres *f, l, m, n, r i s*; l'eliminació de l'accent greu *i*, així mateix, la supressió dels accents diacrítics. Contra la suspicàcia i el temor que, especialment pel que fa al segon punt, el simple enunciat de les mesures suggerides podria suscitar, la lectura d'aquest estudi és del tot convenient i saludable, no tan sols pel propòsit que l'anima —com a valencià, però també en nom dels parlants nord-occidentals—, sinó especialment per l'objectiu de fons d'assegurar la imatge unitària en les varietats territorials de la llengua *i*, encara, per la bona justificació dels punts de vista en què es fonamenta. Tot i ser agosarada, la proposta hauria de ser ben sospesada, i de fet sembla haver-ho estat, almenys potser en part, en la darrera reforma que ha afectat els accents diacrítics.

Si no és desplaçat d'afegir unes observacions als textos comentats, remarcaríem que la proposta de modificar el nom de les lletres *f, l, m, n, r i s*, ben defensada per Montoya, descarta potser injustificadament la possibilitat de descastellanitzar el nom d'aquestes lletres seguint les conclusions d'Albert Rossich (1999). Si en altres qüestions menors l'IEC no ha tingut dificultats greus a introduir canvis en el sistema ortogràfic —cas de la reducció dels accents diacrítics, tercer punt—, creiem que aquesta possibilitat encara pot ser un objectiu a considerar. La unificació en un sol signe gràfic accentual, raonada i justificada, creiem que —per motius que aquí ens excedeixen— fóra la més problemàtica.

«**L'ortografia amb relació als parlars balears**», de Joan Melià (Universitat de les Illes Balears), exposa el descabdellament d'una situació no tan formalment afectada per divergències entre el parlar i l'escriure, entre les varietats insulars i la norma oficial —també presents, si bé en un grau menor. A les Illes,

la unitat de l'ortografia ha estat en general acceptada amb una històrica unanimitat ja des dels inicis. El contrast amb els plantejaments de l'anàlisi i les propostes de canvi formulades per Montoya és evident: mentre al País Valencià es parteix d'una situació de relativa dificultat —però sense al·lusió als cercles refractaris a la unitat de la llengua, que, com sabem, hi són ben presents i actius—, a les Balears la resistència s'ha demostrat menor i marginal, malgrat els brots i rebrots de gonellisme. Aquesta teòrica pau, tanmateix, no és segons Melià prou sòlida per a assegurar el futur de la llengua, i, fora dels grupuscles refractaris, moguts, com al País Valencià, per objectius polítics, no se'n segueix cap idea disgregadora que sembli haver d'afectar la convenció ortogràfica.

En el segon bloc de treballs, una documentada anàlisi de Víctor Martínez Gil (Universitat Autònoma de Barcelona) tracta un cas personal no limitat a l'ortografia, sinó extensiu a una gran part de les directrius de l'Institut en un gran escriptor: **«Salvador Espriu i les Normes: acatar des de la recança»**. La tensió que ressegueix l'obra i l'evolució d'Espriu pel que fa al dictat de l'autoritat lingüística produeix tota mena de reaccions, en el poeta mateix i en els seus crítics. El reconeixement de certs errors de joventut, la intel·ligència que el guia, la voluntat d'obediència i exemplaritat («Fabra és la personificació del seny català, d'aquesta altíssima qualitat que, diguin el que vulguin, abunda tan poc entre nosaltres», afirma), tant com el paper simbòlic que li és atribuït i que pren ell mateix amb tota consciència en el moment seu creatiu més fecund —també el políticament més difícil— i, encara, la revisió que fa el mateix Espriu en els darrers anys respecte a la seva posició voluntàriament disciplinada, tot plegat constitueix la matèria d'un estudi d'interès segur: finalment s'imposa la visió crítica que l'escriptor ja havia sentit davant el «respecte una mica infantil i ridícul per la gramàtica, fins a convertir-la en una mena de cosa rígida, sense colorit... Pedantesca», però sense negar ni abandonar la fidelitat general a la norma. El permanent neguit ortogràfic i gramatical d'Espriu és el fil conductor que guia el treball de Martínez Gil. Si aquest neguit es resol, no és sinó a partir de l'equilibri entre la voluntat del ciutadà disciplinat i exemplar i les llicències que ell mateix creu justificades.

Genyint-se exclusivament al camp de la convenció escrita, Josep Murgades dissertà en les jornades amb una mirada sobre la **«Dimensió política de l'ortografia»**, que s'obre amb unes invocacions a Antonio Gramsci i Enrique Tierno Galván que defineixen sense marge d'equívoc el paper polític, simbòlic i efectiu de tota norma, *leitmotiv* d'aquesta anàlisi.

La grammatica normativa scritta presuppone quindi sempre una «scelta», un indirizzo culturale, è cioè sempre un atto di politica culturale-nazionale. Potrà discutersi sul modo migliore di presentare la «scelta» e l'«indirizzo» per farli accettare volentieri, cioè potrà discutersi dei mezzi più opportuni per ottenere il fine; non può esserci dubbio che ci

sia un fine da raggiungere, che ha bisogno di mezzi idonei e conformi, cioè che si tratti di un atto politico.

Antonio Gramsci (1953)

Pero el poder, en cuanto se aplica, es decir, en cuanto es tal poder, se cualifica por el vencimiento de una cierta resistencia, potencial o actual. Un poder que no se impone no es poder.

Enrique Tierno-Galván (1961)

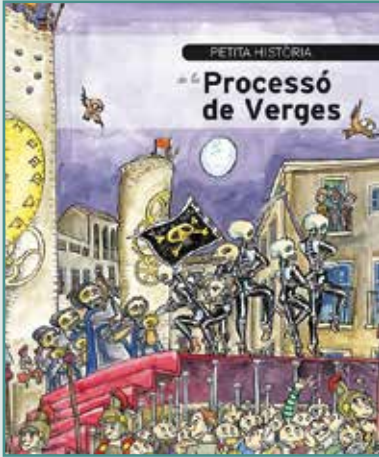
La codificació ortogràfica, que en el camp de la llengua va ser el primer fruit de l'obra empresa sota la guia d'Enric Prat de la Riba i la Mancomunitat, va treballar per un projecte polític de redreçament col·lectiu. En matèria lingüística, les Normes van aconseguir entre altres coses d'arraconar la consideració de dialecte tradicionalment associada a la llengua. Vençudes amb l'acceptació general les resistències inherents a tota reforma, i sobre una base lògica que, tanmateix, sempre contindrà imperfeccions, l'ortografia es va imposar. Murgades no deixa d'advertir sobre el perill d'introduir gaires canvis en un cos de salut compromesa. Els exemples amb què s'il·lustra el treball són un atractiu més a afegir a aquesta lectura.

Tanca el volum la perspectiva històrica oferta per Daniel Casals i Martorell (Universitat Autònoma de Barcelona) sobre **«El ressò i la difusió de les Normes ortogràfiques (1913) de l'IEC a la premsa durant el franquisme»**. Després de documentar la situació de la llengua en els decennis 1940-1960, marcats per la negació i la letargia, Casals exposa el context polític i social en la dècada 1960-1970, moment d'un cert desglaç del silenciament i la crua repressió de l'etapa anterior —amb la consigna política, per exemple, d'impedir tota al·lusió a Fabra o a un IEC que treballava en la clandestinitat. Tot seguit veiem quin ressò periodístic es va donar al cinquantenari de les Normes (1963). Una altra secció del treball és dedicada a dues mostres dels espais de temàtica lingüística que van tenir presència en els diaris d'aquell moment de relativa permissivitat, com és el cas de la divulgació de les Normes ortogràfiques en publicacions periòdiques (*El Correo Catalán* i *Tele/estel*). En les conclusions, Casals veu que l'any 1963, en ocasió del cinquantenari de les Normes i després d'alguna ombra de reconeixement que el règim es veia obligat a fer per assegurar-se el crèdit internacional, la presència de la llengua inicia una prudent reaparició en els mitjans periodístics.

La conclusió a què permet arribar la lectura d'aquests *Cent anys de Normes ortogràfiques*, que recomanem sense reserva, és que les insegures perspectives de la llengua, la teòrica incomoditat en què poden viure els parlants de determinades àrees, les dificultats diàries, personals o col·lectives, res de tot això no és en cap cas un problema atribuïble al sistema ortogràfic que, malgrat la imperfecció que no deixaran mai de contenir aquestes convencions, és símbol de la unitat de la llengua que ens identifica en tota manifestació escrita. ■

Encertada divulgació

Josep Ruaix

MÀRIAM SERRÀ

Petita història de la Processó de Verges

Editorial Mediterrània, 2017

La nostra activa consòcia Màriam Serrà havia publicat, ja fa uns quants anys, *Verges i la processó que no es veu* (Edicions El Mèdol, Tarragona 1998), una obra de 152 pàgines, adreçada als adults, sobre aquest fet singular, d'interès antropològic, artístic i, naturalment, religiós, que és la processó del Dijous Sant (amb l'apèndix de la Processó dels Petits el Dissabte Sant) a la petita població empordanesa de Verges. Ara n'acaba de publicar una versió diguem-ne divulgativa, i molt reduïda (24 pàgines, comptant-hi les que fan d'embolcall del volumet), per a la mainada, amb l'ajut inestimable de la coneguda il·lustradora vigatana Pilarín Bayés.

La narradora aconsegueix d'expressar-se amb exactitud (col·laboradora habitual com és de l'organització d'aquesta manifestació de Setmana Santa) i alhora amb gràcia, suscitant l'interès del lector, que, si bé en principi se suposa que és un infant, també pot ser un adult. De fet, la Màriam ja té experiència en la narració infantil, com ho demostra el fet d'haver publicat *Els gronxadors de la mar* (Ed. La Galera, Barcelona 2002). Però, per altra banda, és molt acurada en el seu llenguatge, com pertoca a una professional de la correcció i de la traducció. Amb la seva producció literària demostra allò que sol afirmar el gramàtic, escriptor i també consoci nostre Albert Jané, quan diu que hom pot escriure amb tota correcció i al mateix temps de forma planera.

Per tot això i sense allargar-nos més —la publicació que comentem és també molt breu— podem recomanar sense reserves la *Petita història de la Processó de Verges* a tothom qui s'interessi per la nostra cultura. ■

Una contribució necessària

Ramon Torrents

JOSEP MURGADES

Escrits sobre llengua

Pagès Editors,
Col·lecció «Argent viu»,
Lleida 2016

Els *Escrits sobre llengua*, de Josep Murgades, són una contribució necessària, útil i meritòria a l'estudi sobre la realitat lingüística del domini del català. Murgades hi aplega una part molt substancial dels treballs, articles, reflexions i conferències que ha anat produint al llarg de més de trenta anys, del 1984 al 2016. Són uns estudis necessaris perquè no és fàcil de trobar una visió persistent, actual, raonada i crítica sobre l'estat i l'evolució de la llengua; són útils com a eina de treball quan allò que interessa és una reflexió coherent i completa sobre nació i llengua, i és meritòria la iniciativa editorial de facilitar-nos l'esforç constant d'una autoritat reconeguda.

L'autor confessa en el text preliminar que cap dels textos inclosos en la tria no és inèdit: tots són fruit de la seva participació en col·loquis i conferències o reproducció d'articles difosos per revistes i publicacions diverses. Amb això aquestes pàgines proporcionen el valor de la comoditat, que fàcilment pot passar desapercebut. Efectivament, en un sol volum trobem estudis que, tot i ser obra d'una veu més que autoritzada, costaria de localitzar sense un esforç suplementari i no serien gaire més que material de biblioteca. Murgades indica igualment que gairebé la meitat d'aquests treballs havien estat reproduïts en el volum *Llengua i discriminació* (Curial, 1996), que el 1995 va merèixer el premi Carles Rahola d'Assaig.

Són quaranta treballs que no responen en cap moment a una elucubració teòrica separada de la realitat: cada capítol tracta una qüestió específica, però sempre orientada a uns destinataris exactes —especialistes, mestres, públic general... En el fons, hi batega la inquietud justificada per la llengua i pel sentit d'identitat que n'és l'arrel i el fonament implícit. La idea de submissió —submissió mental i, doncs, submissió i substitució lingüística— resulta prou subratllada amb la transcripció d'un fragment del dietari *En aquesta part del món*, de Guillem Simó (El Gall Editor, 2005, reeditat per A contravent, 2016), que precedeix l'estudi «Dinàmiques de la interposició en el pas del particular a l'universal (i viceversa)» —vint pàgines corresponents a la intervenció de Murgades en la 20a edició del Deutscher Katalanistenstag (Universitat de Tubinga, 2006).

En els anys més receptius de la meua vida, la cultura espanyola m'ha furat, m'ha ocultat la meua pròpia cultura. Ha estat la ullera artificial que m'ha deformat la visió de la resta del món, la madrastra que abans d'acollir-me m'ha obligat a odiar-me a mi mateix. La cultura espanyola no ha estat per a mi res civilitzador, sinó anihilador i depriment.

En una bona mesura, aquest recull entronca amb l'estudi *Una nació sense Estat, un poble sense llengua*, més conegut per «Manifest dels Marges», que el 1979 —fa, doncs, prop de quaranta anys—, amb el mateix Murgades, signaren Joan A. Argenter, Jordi Castellanos, Manuel Jorba, Joaquim Molas, Josep M. Nadal i Enric Sullà. Les referències al «manifest» són abundants, per bé que el fons de la reflexió que anima aquesta obra no s'exhaureix amb les constatacions, previsions i conjectures formulades el 1979: la realitat

sociolingüística ha canviat i, per tant, ha convidat i forçat l'autor a examinar altres aspectes i fets de la llengua i la societat actuals, com ara els mitjans de comunicació, l'ensenyament, la literatura, la política i l'autoritat lingüístiques i tota mena de manifestacions socials que li permeten afirmar que el «manifest» no ha perdut gens de la força que tothom va coincidir a reconèixer-hi.

La reflexió parteix sempre de constatacions presidides per l'exactitud, com ara aquesta, que reproduïm com a mostra entre tantes altres que ho mereixerien:

El combinat dialèctic al llarg del temps d'alienació i de persecució lingüístiques s'ha traduït, amb els alts i baixos de rigor, en una pèrdua de funcions i de franges de la realitat social per a la llengua catalana, les quals, en un procés més o menys progressiu, de manera adés «natural» —tot i que les masses immigrants hispanòfones tampoc no és pas que en siguin directament responsables, del transcurs bèstia de la història—, de manera adés «artificial» —mitjançant la repressió frontal exercida en aquest sentit per l'Estat espanyol amb el suport d'oligarquies feudals indígenes i d'oligarquies mesocràtiques col·laboracionistes—, han anat essent ocupades per la llengua colonitzadora. Fins al punt, posem per cas, que avui dia, com s'ha repetit sovint, resulti del tot possible i àdhuc molt més pràctic moure's arreu de la societat catalana servint-se només de l'espanyol que no pas del català, ni que sigui eventualment; aquest s'hi ha acabat tornant del tot prescindible, constituint només a tot estirar ara així com una nota de color (pp. 50-51).

Centren les quatre-centes pàgines dels *Escrits sobre llengua* l'observació i la reflexió sobre discriminació i colonització, normalització del català i nativització de l'espanyol en la societat, substitució, glotofàgia i glossofília en el discurs lingüístic espanyol, autoodi, integració, llengua

i literatura en el context nacional, autoritat i codificació lingüístiques, situació real en la llengua actual, o situació i viabilitat de la llengua en una hipotètica Catalunya independent...

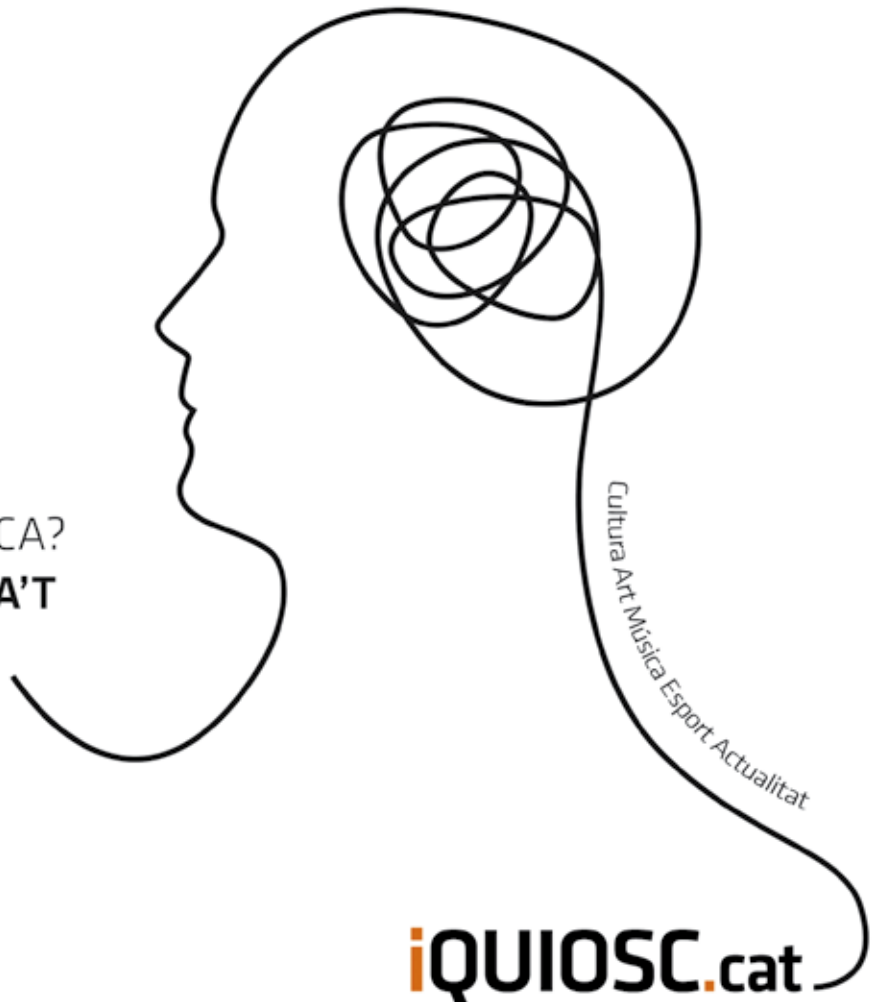
Les seccions en què s'estructura l'obra són de títol potser no sempre explícit, tot i que hi resulta quan se n'ha començat la lectura. S'intitulen «A l'ombra del “Manifest d'*Els Marges*”», «Fent l'escandall de la llengua», «Llengua, llei i autoritat», «La convenció ortogràfica», «D'una llengua i una literatura», «Lletres de batalla» i «Arenques».

Els apartats III i IV, dedicats a llengua i autoritat i a les convencions formals (amb treballs que van des del 1984 fins al 2016), per exemple, tenen la virtut de l'oportunitat, vist que van aparèixer poc abans que l'Institut d'Estudis Catalans aprovés la revisió de certes convencions fins ara vigents, i en vigílies de la publicació de la *Gramàtica de la llengua catalana*, que ha substituït la de Pompeu Fabra, oficial fins ara.

Amb els *Escrits sobre llengua* Murgades ofereix el fruit d'un pensament lúcid, atent als detalls i que no plany observacions, documentat i sempre basat en realitats definidores. Resultaria excessiu esmentar la nòmina d'autors citats, però els noms de Pompeu Fabra, Lluís Vicent Aracil, Joan Solà, Joan Fuster o Joan Sales basten per a donar una petita idea d'alguns dels que sovintegen en aquestes pàgines.

Probablement aquests *Escrits* no tindran la fortuna de la projecció i la força que, per la novetat en aquell moment, la societat i els mitjans van reconèixer en el «manifest» —fer-los conèixer, escampar-ne el pensament, això correspon precisament als lectors—, però sens dubte reclamen l'atenció tant dels especialistes com dels responsables de l'Administració, educadors i públic preocupat per la llengua. A diferència de la *Gramàtica* que l'autoritat lingüística acaba de presentar, aquesta obra descriu, però és sempre implacable i no persegueix l'objectiu de satisfer o relativitzar amb els conceptes «adequat / inadequat». Retrata i reflexiona. ■

T'INTERESSA LA POLÍTICA?
L'ECONOMIA? **CONNECTA'T**

Tot el que t'interessa, ho trobaràs a iQUIOSC.cat
iQUIOSC.cat és el quiosc digital amb la més àmplia oferta de mitjans de comunicació en català. Diaris, revistes, premsa comarcal de pagament i gratuïta al teu abast a www.iquiosc.cat

Descarrega't l'aplicació gratuïta* al teu mòbil o tauleta i emporta't amb tu més de 200 publicacions per llegir quan vulguis i on vulguis.

Els mitjans del país t'ho posen fàcil, fes-te d'**iQUIOSC.cat**

*App disponible per iPad/iPhone (iOS6 o superior) i Android (4.1 o superior)

